

czenie problemem szpiegostwa i problemem jego zwalczania. Bo szpiegostwo, w równej mierze jak i fabryki broni, amunicji czy samolotów i czołgów, wojnę przygotowuje i późniejsze jej prowadzenie ułatwia.

Szpiegostwo jako czynnik wojnę przygotowujący zagraża nie tylko całości i niepodległości państwa przeciwko któremu jest skierowane, ale pośrednio zagraża pokojowi światowemu i całej ludzkości broniącej się przed nową wojną. Szpiegostwo w ten sposób staje się przestępstwem przeciwko pokojowi, przeciwko wszystkim miłującym pokój narodom, które w pokoju chcą budować szczęśliwą przyszłość.

W ostatnich czasach państwa demokracji ludowej, między nimi i Polska, stały się terenem inwazji szpiegów nasyłanych przez państwa imperialistyczne. W krajach Europy Wschodniej i Środkowej po drugiej wojnie światowej rządy ujął w swe ręce lud pracujący, który przystąpił do pokojowej i twórczej odbudowy oraz rozbudowy swoich zniszczonych przez wojnę krajów. Państwa imperialistyczne nie chcąc dopuścić do utrwalenia się ustroju socjalistycznego w tych państwach i dążąc do stworzenia z nich terenów swej eksploatacji gospodarczej, natychmiast po wojnie uruchomiły całą sieć agentur szpiegowskich, nasyłając szpiegów specjalnie u siebie wyszkolonych. W krajach tych podobnie jak dawniej w Związku Radzieckim, obce agentury znalazły sprzymierzeńca w rozbitym ale jeszcze nie zniszczonym wrogu klasowym. Jedność działania i metod we wszystkich krajach wskazuje wyraźnie, że nie jest to jakaś przypadkowa akcja lecz akcja celowo zorganizowana i kierowana centralnie. Ujawniły to w pełni procesy przeciwko szpiegom w krajach demokracji ludowej, jak w Bułgarii proces Kostowa, na Węgrzech — Rajka, w Rumunii — Maniu, w Albanii — Koczi-Dzodze, w Polsce — Doboszyńskiego, Tatara, Robineau i innych.

Dziesiątki innych procesów antypaństwowych spiskowców w krajach demokracji ludowej, zdemaskowanie aktywnej szpiegowsko-wywrotowej działalności agentury amerykańskiej przeciwko Chińskiej Republice Ludowej, przeciwko Ludowo-Demokratycznej Republice Koreańskiej dowodzą, że imperialiści dla urzeczywistnienia swoich agresywnych planów uciekają się do najbardziej nikczemnych metod. Ostrze szpiegostwa amerykańskiego skiero-

wane jest głównie przeciwko Związkowi Radzieckiemu. Doradca amerykańskiej komisji do spraw kontroli energii atomowej Lepp nawoływał publicznie do asygnowania corocznie miliarda dolarów na prowadzenie antyradzieckiego szpiegostwa.

Dywersyjna amerykańska ustawa Nr 165 (Mutual Security Act 1951) o stu milionach, którą Prezydent Stanów Zjednoczonych podpisał 10.X.1951, upoważnia Prezydenta Stanów Zjednoczonych do wydatkowania kwoty nieprzekraczającej 100 milionów dolarów dla dobranych osób przebywających w Związku Radzieckim, Polsce, Czechosłowacji, Węgrzech, Rumunii, Bułgarii i Albanii lub osób zbiegłych z tych obszarów, celem utworzenia z tych osób jednostek sił zbrojnych popierających organizację Paktu Północno-Atlantyckiego, czy dla innych celów.

Mamy tutaj w drugiej części tego przepisu, do czynienia z normą wyraźnie blankietową. Ustawodawca amerykański nie wyjaśnił w samym tekście ustawy celów i zadań dla których pieniądze te mają być wydatkowane, mówiąc ogólnie „o innych celach”. Bez trudności chyba można dojść do konkluzji, że użyty termin „dla innych celów” musi oznaczać działanie będące w ścisłej harmonii z zasadniczym celem ustawy, którym jest wzmocnienie sił koalicji atlantyckiej i realizacja jej polityki antypokojowej, że jeśli chodzi o pewne osoby, które pozostają na obszarach krajów obozu postępu, to mogą one być wykorzystane dla akcji wrogiej wobec własnych narodów i państw, że winny one być wprzęgnięte przede wszystkim do akcji szpiegowskiej i dywersyjnej.

Zakaz mieszania się w sprawy wewnętrzne innych państw, będący jednym z zasadniczych założeń prawa międzynarodowego — mimo częstych uroczystych deklaracji państw imperialistycznych o bezwzględności przestrzegania tego zakazu — jest wyraźnie naruszany przez te państwa zwłaszcza przez Stany Zjednoczone A. P. Od wielu lat interwencja jest jednym z najważniejszych instrumentów imperializmu amerykańskiego, przybierając różne formy, by realizować cele ekspansji i dominacji.

Stalin¹⁾ mówił, że istnieją w zasadzie dwa typy interwencji: jawna i ukryta. Ta ostatnia stała się szczególnie często używanym narzędziem imperializmu i przejawiała się w różnych posta-

¹⁾ Stalin: *...* T. 8 str. 261 (ros.).

ciach, od zorganizowania wojny domowej, przez finansowanie akcji skierowanych na osiągnięcie pewnych celów politycznych, aż po organizowanie akcji szpiegowskiej, terrorystycznej i dywersji ¹⁾.

Stalin wskazuje, że „póki istnieje otoczenie kapitalistyczne będą istnieć u nas szkodnicy, szpiedzy, dywersanci nasyłani na nasze zaplecze przez agentów obcych państw ²⁾).

Działalność szpiegowsko-wywrotowa szczególnie jest potęgowana w okresie przygotowań i w trakcie wojny agresywnej.

W referacie na VIII Zjeździe WKP(b) Stalin ponownie wskazał na niebezpieczeństwo niedoceniań „roli i znaczenia państw burżuazyjnych i ich organów nasyłających do naszego kraju szpiegów i szkodników starających się wybrać odpowiedni moment dla napaści wojennej”, jak również niedoceniań „roli i znaczenia państwa socjalistycznego i jego sił wojskowych, organów karzących i wywiadowczych, koniecznych do obrony kraju socjalizmu przed napaścią z zewnątrz ³⁾).

Genialna praca „Marksizm a zagadnienie językoznawstwa” w której Stalin podkreśla rolę nadbudowy jako wielkiej siły aktywnej, naprowadza na konieczność zdemaskowania antynarodowej i reakcyjnej roli państwa imperialistycznego i takich jego organów jak wywiad. W świetle tych wskazań stalinowskich specjalnego znaczenia nabiera zadanie wykazania zbrodniczej roli aparatu szpiegostwa jako narzędzia imperializmu w jego zamierzeniach wojennych oraz konieczność zastanowienia się nad istotą szpiegostwa i sposobami jego zwalczania.

II

Pojęcie szpiegostwa

Co to jest szpiegostwo i co prawo karne przez szpiegostwo rozumie? W języku codziennym rozumiemy przez szpiegostwo czynność zmierzającą do poznania czegoś co dla poszukującego jest nieznanym. Szpiegostwo polega jednak nie tylko na poszukiwaniu

¹⁾ Łazariew: Sow. Gos. i Prawo Nr 11, 1949, str. 18.

²⁾ Stalin: O brakach w pracy partyjnej i środkach likwidacji trockistowskich i innych dwulicowców, Wyd. „Książka i Wiedza” 1952, str. 11.

³⁾ Stalin: Zagadnienia Leninizmu, Wyd. 1951, str. 752.

tajemnic, na śledzeniu i poszukiwaniu za faktami czy wiadomościami, które dla szpiega są nieznane, ale także na gromadzeniu takich wiadomości, ich dalszym przekazywaniu i ujawnianiu osobom na zlecenie których szpieg pracuje.

Pojęcie szpiegostwa w języku codziennym nie odpowiada znaczeniu tego słowa w sensie przestępstwa karanego przez kodeksy karne poszczególnych państw. Gdy sięgniemy do różnych encyklopedii, spotkamy się z najrozmaitszym określeniem pojęcia szpiega.

W encyklopedii Larousse'a ¹⁾ szpiegiem jest ten „kto przebywa wśród nieprzyjaciół ażeby szpiegować; tajny agent policji mający śledzić pewne osoby”. Encyklopedia Gutenberga ²⁾ określa szpiegostwo jako „umyślne wyjawienie wiadomości, które ze względu na dobro państwa winny pozostać w tajemnicy”. Dość trafnie ujmuje pojęcie szpiegostwa Ilustrowana Encyklopedia Powszechna ³⁾. „Szpiegostwo to poszukiwanie i ujawnianie ważnych wiadomości, które ze względu na dobro państwa winny pozostać w tajemnicy przed rządem państwa obcego. W prawie międzynarodowym szpiegiem jest ten, kto potajemnie nie w mundurze wojskowym zbiera na terytorium nieprzyjacielskim wiadomości ważne dla siły zbrojnej państwa któremu służy”. Jest to raczej definicja prawna przyjęta przez państwowe ustawy karne, a jeśli chodzi o prawo międzynarodowe, przez konwencję haską.

Mała Radziecka Encyklopedia określa szpiega jako „1) osobę śledzącą kogoś w tajemnicy, agenta tajnej policji, 2) jako osobę tajnie przedostającą się do nieprzyjaciela dla zbierania wiadomości o jego rozmieszczeniu, siłach, planach itp.” „Szpiegostwo — to działalność mająca na celu wydostawanie i komunikowanie innemu państwu tajemnic państwowych, a w szczególności wojskowych” ⁴⁾.

Możemy zatem po krótkim przeanalizowaniu określeń pojęcia szpiega w wyżej cytowanych encyklopediach dojść do wniosku, że słowo „szpiegostwo” posiadać może dwa znaczenia, jedno obejmujące wszelkiego rodzaju tajne śledzenie różnych osób czyli

¹⁾ Larousse Universel. Tom. I. Str. 904.

²⁾ Encyklopedia Powszechna. Wydawnictwo Gutenberga. Tom XVII, str. 12.

³⁾ Ilustrowana Encyklopedia Powszechna — 1937. Tom II, str. 709.

⁴⁾ Małaja Sowietkaja Encyklopedia. 1932, Tom X.

pracę wywiadowcy służby bezpieczeństwa danego państwa, drugie obejmujące wszelkie czynności poszukiwania i przekazywania pewnych wiadomości obcemu państwu. To pierwsze znaczenie pojęcia szpiegostwa oczywiście nie ma nic wspólnego z przestępstwem o tej samej nazwie, nie mając żadnego znaczenia z punktu widzenia prawa karnego. Drugie określenie pojęcia szpiegostwa w mowie potocznej zbliżone częściowo do określenia, którym posługuje się prawo karne, nie odpowiada w całości definicji przyjętej w prawie karnym, w którym jednym z najistotniejszych elementów pojęcia szpiegostwa jest działanie na szkodę państwa będącego terenem działalności szpiegowskiej.

Szpiegostwem interesuje się jednocześnie i prawo karne i prawo międzynarodowe publiczne. Obie gałęzie prawa normują jednak zupełnie odmiennie to zagadnienie.

1. Pojęcie szpiegostwa w prawie międzynarodowym

Po raz pierwszy podjęto na terenie międzynarodowym usiłowania zdefiniowania pojęcia szpiega w drugiej połowie wieku XIX, kiedy to na wniosek cara rosyjskiego Aleksandra II zwołano w roku 1874 konferencję w Brukseli, która miała się zająć skodyfikowaniem praw wojny, a zarazem nieodłącznym z wojną zagadnieniem szpiegostwa wojennego i kwestią kar za nie, przez co chciano osiągnąć te praktyczne rezultaty, by uchronić osoby często niewinne stojące pod zarzutem szpiegostwa od przykrych pomyłek, które bardzo często kosztowały życie ludzkie. Jest rzeczą tedy zrozumiałą, że konferencja ta zajmująca się kwestią międzynarodowego prawa wojny nie mogła przejść do porządku dziennego nad ważnym problemem szpiegostwa.

Wyniki obrad tej konferencji ujęte zostały w tak zwanej „deklaracji brukselskiej”, która w artykułach 19 — 22 unormowała zagadnienie szpiegostwa. Niestety postanowienia deklaracji brukselskiej z powodu oporu Anglii biorącej udział w tej konferencji nie weszły w życie. Mimo to jednak prace i wyniki konferencji w Brukseli nie poszły na marne.

Gdy 25 lat później zwołano ponownie międzynarodową konferencję w Hadze 29.VII.1899, postanowienia deklaracji brukselskiej stały się podstawą wyjściową narad konferencji haskiej, której owocem była „Convention concernant les lois et coutumes

de la guerre sur terre". Artykuły deklaracji brukselskiej dotyczące szpiegostwa zostały na konferencji w Hadze w sposób nieznaczny i nieistotny zmienione, a różnice nie mają w żadnym wypadku znaczenia podstawowego i rozstrzygającego. Według konwencji haskiej 1899/1907 (art. 29—31) szpiegiem jest tylko osoba, która działając potajemnie (*clandestinement*) lub pod fałszywym pozorem (*sous de faux pretextes*) zbiera lub usiłuje zebrać wiadomości na terenie operacyjnym strony wojującej z zamiarem dostarczenia tych wiadomości stronie przeciwnej.

Jak wynika z tego określenia pojęcie szpiega w rozumieniu prawa międzynarodowego publicznego jest bardzo ograniczone. Szpiegiem jest tylko osoba, która:

1) zbiera lub usiłuje zebrać informacje. Sprawca stara się uzyskać wiadomości o rzeczach, stosunkach i planach strony przeciwnej, które trzymane są w tajemnicy lub które nie powinny się dostać do wiadomości strony przeciwnej. Czy sprawca w rzeczywistości cel swój osiągnął jest rzeczą obojętną, gdyż według normy konwencji haskiej czyn przedstawiający się jedynie jako usiłowanie jest na równi postawiony z czynem w pełni dokonany. Wprawdzie regulamin haski nie precyzuje bliżej jakiego rodzaju mają być te wiadomości, jednak z faktu, że konwencja haska zajęła się jedynie zagadnieniami szpiegostwa wojennego, wynika, że wiadomości te muszą być natury wojskowej szczególnie dotyczące pozycji wojsk nieprzyjacielskich, siły ich i rozkładu, transportów wojskowych, przesunięć i ruchów wojsk, przygotowań nieprzyjacielskich i zamierzonych działań;

2) działa z zamiarem dostarczenia tych wiadomości stronie przeciwnej¹⁾. Jeżeli ktoś potajemnie zbiera lub usiłuje zebrać wiadomości na terenie operacyjnym strony wojnę prowadzącej, nie będzie uważany za szpiega o ile po jego stronie nie zaistnieje zamiar dostarczenia tych wiadomości stronie przeciwnej. W razie braku takiego zamiaru nie można mówić o szpiegostwie, chociażby nawet zbieranie informacji dotyczyło najważniejszych tajemnic państwowych. Nie należy chyba wspominać, że z punktu widzenia dowodowego wykazanie braku tego zamiaru jest rzeczą niezmiernie trudną;

1) Por. V a t t e l, Droit des gens livre 3 ch. X § 179, Londres, 1758.

3) osoba mająca być uznaną za szpiega ma działać na terenie operacji wojennych strony przeciwnej. Przez wyrażenie „teren operacyjny” należy rozumieć cały obszar zajęty przez wojsko jak również obszar na którym rozgrywają się działania wojenne. W dzisiejszych czasach przy takim rozwoju nowoczesnych środków walki jak samoloty, łodzie podwodne itp. pojęcie teren „operacyjny” stało się pojęciem bardzo obszernym, obejmującym bardzo rozległy obszar działań wojennych. Jeżeli ktoś trudni się szpiegostwem poza terenem operacyjnym, to czyn jego nigdy nie może być na podstawie art. 29 regulaminu haskiego uważany za szpiegostwo, chociażby nawet wszystkie inne warunki potrzebne do bytu szpiegostwa w sensie prawa międzynarodowego zaistniały;

4) wreszcie momentem według prawa międzynarodowego bezwarunkowo najistotniejszym jest wymóg „tajemności”. Za szpiega może być uważana osoba, która działa potajemnie lub pod fałszywym pozorem a zatem nie zdradzając przed nieprzyjacielem swej obecności — przy tajemności sprawca stara się przy pomocy najrozmaitszych środków ukryć swoją obecność — względnie nie zdradzając swego charakteru i swoich zamiarów, stara się ukryć swój prawdziwy zamiar, nie osłaniając bynajmniej tajemnicą swej obecności.

Bez tajemności nie ma szpiegostwa — zasada jakże różna od stanowiska zajmowanego przez prawo karne, dla którego „tajemność” jest przy ujmowaniu istoty szpiegostwa momentem jak najbardziej obojętnym.

Konwencja haska nie zadowolila się jednak tym pozytywnym określeniem pojęcia szpiega, ale nadto w ust. 2 art. 29 starała się podać definicję szpiega w sposób negatywny wyliczając przykładowo wypadki, w których z powodu braku jednej z istotnych cech charakteryzujących szpiega o szpiegostwie mówić nie można.

Nie uważa się za szpiegów:

1) osób wojskowych w mundurze, które dostały się na teren operacyjny nieprzyjaciela w celu uzyskania informacji. Tutaj decydującym jest mundur, który legitymuje daną osobę jako członka regularnej armii nieprzyjacielskiej. W danym wypadku zachodzi brak momentu „tajności” bez którego nie ma w prawie międzynarodowym szpiegostwa. Osoba, która na terenie operacji wo-

jennych trudni się czynnościami, podpadającymi pod pojęcie szpiegostwa, będąc w mundurze, uważana jest za wojskowego wywiadowcę, który w wypadku ujęcia go przez nieprzyjaciela traktowany być musi jako jeńiec wojenny. Nawet w wypadku, gdy osoba wojskowa w mundurze starać się będzie, co jest rzeczą zupełnie zrozumiałą, o ile możliwości w sposób jak najbardziej niepostrzeżony dostać się na teren operacyjny nieprzyjaciela, nie będziemy mieli do czynienia z momentem tajności i osoba taka jako żołnierz trudniący się normalnymi czynnościami rozpoznania za szpiega uważana nie będzie. Normalne i zrozumiałe wykorzystywanie przy tych czynnościach czasu nocnego czy też pewnych korzystnych konfiguracji terenu, nie będzie nigdy wyczerpywać istoty pojęcia „tajności” czy też „fałszywego pozorów”.

Przykładem będzie patrol wojskowy, który wdarł się na teren działań wojennych nieprzyjaciela w celu zebrania potrzebnych informacji. Członkowie tego patrolu w razie schwytania ich przez nieprzyjaciela nie będą uważani za szpiegów, mimo iż mieli dokonać czynności szpiegowskiej a jedynie muszą być uważani i traktowani jako jeńcy wojenni. Załoga łodzi podwodnej należącej do floty wojennej, która niepostrzeżenie dostanie się do nieprzyjacielskiego portu, by uzyskać wiadomości dotyczące ilości okrętów wojennych nieprzyjaciela w tym czasie w porcie się znajdujących i ilości ładowanych na te okręty wojsk — mimo, iż miała spełnić czynności podpadające pod pojęcie „szpiegowania”, za szpiegów uważana nie będzie.

Sytuacja ulegnie zmianie, jeśli żołnierz w przebraniu wdrze się na teren operacyjny nieprzyjaciela w zamiarze zebrania informacji. W tym wypadku będzie uważany i traktowany jako szpieg.

2) Nie są szpiegami osoby wojskowe i niewojskowi, którzy otwarcie, jawnie wykonując udzielone im zlecenia, starają się doręczyć pisma względnie informacje wojskom własnym lub nieprzyjacielskim. Rozchodzi się tutaj o posługiwanie się wojskowymi względnie cywilnymi wysłannikami, którzy otwarcie swą funkcję spełniają. Charakterystycznym jest, że także osoby niewojskowe korzystają z uprzywilejowanego stanowiska. Traktuje się je jako pozostające w pewnego rodzaju stosunku przynależności do armii regularnej. W wypadku ujęcia tych osób przez nieprzyjaciela, powinny one być traktowane jako jeńcy wojenni.

Jak widzimy konwencja haska zaznacza, że szpiegostwem nie jest jawne przenoszenie pism czy depe sz przeznaczonych dla armii własnej lub nieprzyjacielskiej. Zastrzeżenie zupełnie błędne, bo przeniesienie pism czy depe sz nie może być uważane za zbieranie informacji i dlatego w ogóle szpiegostwem nie jest, choćby było dokonane tajnie.

3) Nie są wreszcie szpiegami w rozumieniu konwencji haskiej osoby przewożone statkami powietrznymi, celem przewiezienia wiadomości lub w celu utrzymania łączności pomiędzy poszczególnymi częściami wojska lub częściami terytorium.

Obecnie wobec tak olbrzymiego rozwoju lotnictwa, które odgrywa dominującą rolę w wojnie nowoczesnej, problem szpiegowania przy pomocy samolotów staje się szczególnie ważny. Prawne stanowisko obsady samolotów, która dostanie się w ręce nieprzyjaciela, musi być w każdym poszczególnym wypadku rozważone i rozstrzygnięte. Na wstępie należy rozróżnić czy obsada samolotów składa się z osób wojskowych w uniformie czy z osób niewojskowych. W pierwszym wypadku bezwarunkowo osoby wojskowe w mundurze, które dokonały czynności podpadające pod pojęcie „rozpoznania”, wykonując swój żołnierski obowiązek nie będą mogły być uważane za szpiegów, a jedynie w wypadku dostania się w moc nieprzyjaciela, za jeńców wojennych. Inaczej układa się prawne położenie osób niewojskowych, które używały drogi powietrznej nad terenem przeciwnika. Jeśli osoba niewojskowa z obsady samolotów dostanie się w ręce nieprzyjaciela jedynie dochodzenie będzie mogło rozstrzygnąć czy ma się do czynienia ze szpiegiem. Przelot nad terenem operacyjnym przeciwnika może być dokonany zarówno jawnie jak i potajemnie i pod fałszywym pozorem. Rzeczą dochodzeń będzie ustalenie czy dana osoba niewojskowa w rzeczywistości chciała tylko przekazać wiadomość, czy też także równocześnie zbierała informacje o nieprzyjacielskich pozycjach lub je zebrać usiłowała. Jeśli będą mogły być w tym kierunku poczynione pewne ustalenia, osoba ta niewojskowa będzie traktowana jako szpieg. W każdym wypadku prawdziwy charakter członka obsady samolotu będzie mógł być ustalony dopiero po jego ujęciu.

Wyżej przytoczona definicja szpiega rozciąga się tylko na szpiegostwo lądowe. Wskazuje na to włączenie jej do przepisów

konwencji haskiej dotyczącej tylko wojny lądowej. Per analogiam możemy jednak stosować normy dotyczące szpiegostwa, a ujęte w przepisach konwencji haskiej, także do szpiegostwa na morzu i z powietrza ¹⁾).

Prawo międzynarodowe zajmuje się, jak widzimy, jedynie szpiegostwem wojennym w ścisłym tego słowa znaczeniu tj. szpiegostwem na terenach operacyjnych stron wojnę prowadzących. Szpiegostwo poza terenem operacyjnym w czasie wojny i szpiegostwo w czasie pokoju nie interesuje prawa międzynarodowego tak, że w tym względzie dla prawa karnego poszczególnych państw żadne granice nie są zakreślone. Dla prawa międzynarodowego pobudki działania szpiega są najzupełniej obojętne. Obojętnym jest czy szpieg działał z czysto altruistycznych czy też egoistycznych pobudek, za wysoką opłatą czy za inną korzyść osobistą. Kwestia wynagrodzenia pieniężnego zarówno według prawa międzynarodowego jak i według nowoczesnych ustawodawstw karnych nie należy do esencjonalnych cech pojęcia szpiega. Innego zdania są burżuazyjni prawnicy *Cavan* ²⁾ i *Calvo* ³⁾, którzy przyjęcie wynagrodzenia pieniężnego zaliczają do zasadniczych cech charakteryzujących istotę czynu szpiegostwa.

Należy jeszcze wspomnieć o stwierdzeniu umieszczonym na wstępie regulaminu haskiego „że podstępny wojenny i używanie środków koniecznych do uzyskania wiadomości o nieprzyjacielu i o kraju będącym lub mogącym być terenem operacji wojennych są dopuszczalne” ⁴⁾).

Środki te mają być konieczne, a ze sprawozdania przedłożonego konferencji w roku 1899 przez jej drugą komisję wynika, że nie rozchodziło się zupełnie o uznanie za dopuszczalne „wszelkich podstępów wojennych i wszelkich sposobów koniecznych do uzyskania informacji o nieprzyjacielu i kraju”, lecz o stwierdzenie, że podstępny wojenny i środki otrzymania informacji nie są zabronione jako takie.

Przez tego rodzaju stwierdzenie regulaminu haskiego, szpiegostwo uznane zostało za rzecz niehańbiącą, za rzecz wprawdzie nie-

¹⁾ Por. *Liszt* — *Völkerrecht* (11 Aufl.) 341, II. 4.

²⁾ *Cavan* — *Kriegs- und Militärrecht*, Tom. I. § 2414.

³⁾ *Calvo* — *Le droit international théoretique et pratique*, 1870/77 § 1839.

⁴⁾ *The Reports the Hague Conferences of 1899 and 1907* (wyd. *Scott* 1917).

bezpieczną z punktu widzenia interesów państwa szpiegowanego, ale potrzebną, za bardzo ważny środek prowadzenia wojny.

2. Pojęcie szpiegostwa w prawie karnym

Pojęcie szpiega przyjęte przez prawo międzynarodowe jest bardzo ograniczone. Prawo karne musi rzecz naturalna objąć swym zasięgiem znacznie obszerniejszy i większy krąg osób aniżeli prawo międzynarodowe, jeżeli chce skutecznie szpiegostwo zwalczać.

Szpiegostwo, jako czyn zagrażający całości i niepodległości państwa, wymaga jak najsurowszej represji ze strony państwa na szkodę którego jest uprawiane. Skuteczność walki ze szpiegostwem uzależniona jest w znacznym stopniu od ustawodawstwa antyszpiegowskiego. Wymagać zatem należy od ustawy względnie odnośnych artykułów kodeksu karnego traktujących o szpiegostwie takiego sformułowania stanu faktycznego przestępstwa, które umożliwiłoby pociągnięcie do odpowiedzialności karnej całego szeregu osób, których działalność mająca cele szpiegowskie objęta by była przez dyspozycję ustawy.

Różne ustawodawstwa karne różnych państw różnie określają pojęcie szpiegostwa. Niektóre ujmują dyspozycję przepisu prawnego całkiem ogólnikowo, nie precyzując na czym by stan faktyczny przestępstwa miał polegać. Inne zbyt szczegółowo, kazuistycznie wyliczają różne stany faktyczne, obejmując także pojęciem szpiegostwa wypadki tak zwanego szpiegostwa nieumyślnego, które oczywiście szpiegostwem nie są. Jedno i drugie ujęcie jest niewłaściwe. Ogólnikowa dyspozycja nie odpowiada rzeczywistym potrzebom ustawodawstwa antyszpiegowskiego. Pozwala ona na oskarżenie i skazanie ludzi niewinnych, co stanowi znaczne niebezpieczeństwo z punktu widzenia socjalistycznej praworządności. Kazuistyczne wyliczenie różnych stanów faktycznych nigdy nie może być wyczerpującym i w konsekwencji stwarza możliwość ominięcia jakiegś działalności kwalifikującej się jako działalność szpiegowska.

Czy dla prawa karnego szpiegiem jest tylko osoba działająca na terenie działań wojennych i do tego potajemnie względnie pod fałszywym pozorem, jak tego chce prawo międzynarodowe? Szpiegostwo rozciąga się nie tylko na czas wojny i na określone tereny operacji wojennej. Okres pokoju nie jest bynajmniej wolny od

czynności szpiegowskich. Znaczenie szpiegostwa w czasie pokoju rosło powoli i przez długi czas uważano szpiegostwo wojenne za coś ważniejszego od szpiegostwa w czasie pokoju. Do końca ubiegłego stulecia przeprowadzano zasadniczą różnicę między tymi dwoma rodzajami szpiegostwa i dopiero później ustalili się poglądy, że prawne rozróżnienie szpiegostwa w czasie wojny i szpiegostwa w czasie pokoju nie da się niczym usprawiedliwić. Czy szpiegiem jest tylko osoba działająca potajemnie, albo pod fałszywym pozorem, czy jeśli ktoś otwarcie uprawia szpiegostwo nie jest szpiegiem w obliczu prawa karnego? W doktrynie burżuazyjnej były w tym względzie zdania podzielone. Nieliczni tylko autorowie jak *Detourbet*¹⁾, *Gerland*²⁾, *Braunger*³⁾ bronili zapatrywania, że tajemność działania jest jednym z elementów konstytutywnych przestępstwa szpiegostwa. Zdanie przeciwne jest przeważające, jednak autorowie przeważnie nie uzasadniają swego stanowiska. Dzisiejsze ustawodawstwa karne elementu tajemności nie uważają za istotną cechę pojęcia szpiegostwa.

Naturalną jest rzeczą, że szpieg, ażeby należycie wypełnić swe zadanie, będzie przeważnie otaczał tajemnicą swoją szpiegowską działalność, będzie on często zmieniał swe nazwisko, w stosunku do różnych osób będzie się różnie nazywał, będzie on często zmieniał swe miejsce pobytu i swój wygląd zewnętrzny. Ale jeśli z takich czy innych powodów tego nie uczyni, jeśli otwarcie będzie trudnił się szpiegostwem, będzie mimo to przez prawo karne za szpiega uważany.

Wiadomości, które interesują szpiega są najróżnorodniejsze. Tematem poszukiwań mogą być wiadomości dotyczące spraw wojskowych i obrony państwa, spraw polityki wewnętrznej jak i zagranicznej, spraw gospodarczych, przemysłowych, finansowych, a nawet spraw prywatnych poszczególnych ludzi, zwłaszcza zajmujących ważne stanowiska w aparacie państwowym i wojsku. Przykładem na tę ostatnią sferę zainteresowań szpiega mogą być instrukcje szpiegowskie wydane przez Niemców przed wojną światową nakazujące stałe uaktualnianie prowadzonych przez wy-

¹⁾ *Detourbet*: *L'espionnage et la trahison*. Paris, 1897, str. 6.

²⁾ *Gerland*: *Deutsches Reichsstrafrecht*. 2 Aufl. Berlin, 1932, str. 310.

³⁾ *Braunger*: *Der Landesverrat im deutschen Strafrecht*, Heidelberg, 1917, str. 53.

wiad niemiecki kart ewidencyjnych osób wojskowych zajmujących ważne stanowiska w administracji wojskowej. Dotyczy to również osób cywilnych, które mogą mieć ułatwiony dostęp do tajemnic państwowych.

Interesowanie się obcych wywiadów tymi właśnie kategoriami osób jest zrozumiałe raz z uwagi na to, że osoby te mogą być w posiadaniu wiadomości, którymi interesuje się obce państwo, po wtóre dlatego, że w interesie obcego wywiadu leży uzyskanie własnych agentów właśnie z takiego grona osób. Znajomość spraw prywatnych osób może być niezmiernie cenna dla obcych wywiadów. Osoby takie, które znajdują się w trudnym położeniu materialnym, względnie, które posiadają jakieś nałogi, będzie można łatwiej skłonić drogą przekupstwa lub szantażu do pracy szpiegowskiej.

Widzimy, że zakres działalności szpiega nie jest ograniczony, że poszukiwania szpiegów są kierowane na wszystkie niemal dziedziny życia szpiegowanego państwa i że rodzaj zbieranych informacji tylko pośrednio może być uważany za istotną cechę przestępstwa. Istotnym elementem działalności szpiegowskiej będzie nie fakt jakiego rodzaju wiadomości dany szpieg zbiera, lecz jego zamiar dostarczenia tych wiadomości rządowi obcego państwa.

W związku z tym ostatnim stwierdzeniem należy zastanowić się nad bardzo ważnym z punktu widzenia prawa karnego rozróżnieniem między szpiegostwem międzynarodowym a szpiegostwem wewnętrznym.

Szpiegostwo międzynarodowe uprawiane jest przez jedno państwo na szkodę drugiego, zaangażowane są w nim interesy co najmniej dwóch różnych państw. Przeciwnie szpiegostwo wewnętrzne rozgrywa się w sferze interesów jednego i tego samego państwa i osądzać je należy z punktu widzenia porządku i spokoju w państwie oraz z punktu widzenia narażenia na niebezpieczeństwo jego organizmu państwowego. Tylko szpiegostwo międzynarodowe jest szpiegostwem we właściwym tego słowa znaczeniu.

Istota szpiegostwa międzynarodowego polega na wynajdywaniu i dostarczaniu o b c e m u p a ń s t w u wszelkich wiadomości, które mogą mu być potrzebne. Przez obce państwo należy rozumieć rząd obcego państwa, organizację międzynarodową albo obcą

organizację działającą w interesie innego państwa, wreszcie osobę działającą w interesie obcego rządu wzgl. obcej organizacji. Obce państwo mogą interesować różne wiadomości dotyczące państwa szpiegowanego. Mogą go interesować dla różnych celów, głównie będą to cele wojenne względnie inne cele nieprzyjazne, mogą to być także cele gospodarczo-konkurencyjne. Wiadomości te mogą być użyteczne obcemu państwu na wypadek wojny lub w innych nieprzyjaznych działaniach lub zamierzeniach. Najistotniejszą jednak jest rzeczą, że wiadomości, którymi interesuje się obce państwo nie muszą stanowić tajemnicy państwowej w państwie na szkodę którego szpiegostwo jest uprawiane. Wiadomości, które są każdemu dostępne z uwagi na swą powszechną jawność, które zatem nie są tajemnicą państwową, mogą być także przedmiotem szpiegostwa międzynarodowego.

Przy szpiegostwie wewnętrznym przedmiot szpiegostwa musi z natury rzeczy ulec ograniczeniu. Przedmiotem szpiegostwa wewnętrznego, przy którym jako zainteresowane nie występuje obce państwo, które rozgrywa się w sferze interesów jednego i tego samego państwa (np. zbieranie i przechowywanie tajnych wiadomości na korzyść bandy, działającej wewnątrz kraju) i które podejmowane jest w zamiarze nieprzyjaznym, głównie w zamiarze narażenia na niebezpieczeństwo jego organizmu państwowego — nie mogą być wiadomości powszechnie znane i dostępne każdemu. Tylko wiadomości stanowiące tajemnicę państwową powinny być chronione i tylko te wiadomości mogą być przedmiotem tego rodzaju szpiegostwa.

To ściśle rozróżnienie tych dwóch rodzajów szpiegostwa posiada duże znaczenie jeśli chodzi o ustalenie momentu zaistnienia przestępstwa. Przy szpiegostwie międzynarodowym, przy którym w grę wchodzi interesy obcego państwa na rzecz którego szpiegostwo jest uprawiane, momentem zaistnienia przestępstwa będzie chwila wejścia w porozumienie z osobą działającą w imieniu tego obcego państwa. Momentem tym nie będzie dopiero dostarczenie osobie działającej w imieniu obcego rządu żądanych wiadomości, momentem tym nie będzie też gromadzenie wiadomości w celu ich dostarczenia czy przekazania. Czasowo wyprzedzająca te momenty chwila wejścia w porozumienie z taką osobą będzie uważana za chwilę zaistnienia przestępstwa szpiegostwa.

Udowodnienie tego porozumienia, o ile dalsze czynności nie nastąpiły może być trudne. Jeżeli chodzi o obywatela własnego państwa, działającego w celach zysku, chwilą zaistnienia przestępstwa będzie mogła być chwila doręczenia mu pieniędzy przez osobę na zlecenie której szpieg ma pracować. W wypadku, jeżeli osoba działająca w imieniu obcego rządu żądała poprzedniego dostarczenia jej informacji przed wręczeniem wynagrodzenia, za początek przestępstwa trzeba będzie uważać chwilę spotkania z daną osobą, jeżeli po niej nastąpiła próba uzyskania potrzebnych wiadomości.

Przy szpiegostwie wewnętrznym, które rozgrywa się w sferze interesów jednego i tego samego państwa, przy którym sprawca nie wchodzi bezpośrednio lub pośrednio w porozumienie z obcym rządem, chwilą zaistnienia przestępstwa będzie zapoczątkowanie samych poszukiwań wiadomości lub przekazywania takowych.

Rozpiętość rodzajowa działalności szpiega jest bardzo szeroka. Działalność szpiega polega nie tylko na poszukiwaniu, gromadzeniu i przekazywaniu różnych wiadomości, ale także na podejmowaniu różnych czynności o charakterze organizacyjnym jak werbowanie nowych szpiegów, dostarczanie pieniędzy szpiegom, kontrola ich działalności, organizowanie nowych ogniw sieci szpiegowskiej, bez których niemożliwe byłoby nieraz prowadzenie samej działalności szpiegowskiej. Do takiej działalności szpiegowskiej o charakterze organizacyjnym będzie należeć organizacja punktu przerzutowego na granicy państwa, stanowiąca jedno z ogniw w systemie pracy szpiegowskiej. Ta działalność szpiega o charakterze organizacyjnym w ramach sieci szpiegowskiej stanowić będzie także zbrodnię szpiegostwa.

Wszystkie te rodzaje działalności mają jedną zasadniczą cechę wspólną, mianowicie zamiar dostarczenia prawdziwych wiadomości rządowi obcego państwa.

Jest rzeczą zrozumiałą, że szpiegiem będzie zarówno osoba należąca do stale działającej organizacji szpiegowskiej, bez względu na to jakie zadania ma do spełnienia, czy funkcje organizacyjne czy też funkcje polegające na zbieraniu i przekazywaniu wiadomości, jak i osoba, która jednorazowo dokonała jakiejś czynności szpiegowskiej.

Ażeby zatem prawo karne mogło skutecznie zwalczać szpiegostwo, jest rzeczą konieczną, ażeby dyspozycja przepisu praw-

nego obejmowała wszystkie rodzaje działalności szpiegowskiej o których była wyżej mowa.

Definicja szpiegostwa powinna zatem być w ten sposób ujęta, ażeby, bazując na zasadniczym kryterium jakim jest wejście w porozumienie w sposób bezpośredni lub pośredni z rządem obcego państwa lub obcą organizacją, obejmowała nie tylko samo poszukiwanie i przekazywanie rządowi obcego państwa interesujących go wiadomości, ale także wszelkie czynności o charakterze organizacyjnym jak organizowanie nowych ogniw sieci szpiegowskiej, angażowanie szpiegów, dostarczanie im środków materialnych jak i o charakterze pomocniczym np. przechowywanie szpiegów, ułatwianie im ucieczki itp.

III

Rodzaje szpiegostwa

W literaturze możemy się spotkać z następującymi rodzajami szpiegostwa.

1. Szpiegostwo w czasie wojny i szpiegostwo w czasie pokoju

Sama nazwa wskazuje różnicę między tymi dwoma rodzajami szpiegostwa. Pierwsze uprawiane jest w czasie wojny, drugie w czasie pokoju. Zasadniczo jednak różnią się te dwa rodzaje szpiegostwa swoim celem. Szpiegostwo w czasie wojny ma na celu ułatwienie prowadzenia wojny, celem zaś szpiegostwa w czasie pokoju jest przygotowanie wojny względnie przygotowanie obrony kraju przed grożącą wojną. Szpiegostwa w czasie pokoju nie można uważać za mniej niebezpieczne od szpiegostwa wojennego, raczej przeciwnie, bo w czasie pokojowym szpieg pracuje również dla wojny i to w warunkach o wiele łatwiejszych i przy możliwości działania na szerszą skalę i dalszą metę. W czasie wojny znowu względy natychmiastowego bezpieczeństwa występują w formie o wiele silniejszej niż w czasie pokoju, dlatego też musi być pewna różnica w traktowaniu przestępstwa szpiegostwa wojennego i szpiegostwa pokojowego.

Dalsza różnica uwidacznia się w kompetencji sądów powołanych do rozpatrywania spraw szpiegowskich. W czasie wojny do rozstrzygania spraw szpiegowskich powołane są w zasadzie sądy wojskowe, w czasie pokoju na ogół sądy powszechne. Z państw

burżuazyjnych wyjątek stanowi Francja, gdzie i w czasie pokoju i w czasie wojny sądownictwo w sprawach szpiegowskich sprawują, z małym tylko wyjątkiem, trybunały wojskowe. W niektórych państwach demokracji ludowej i w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej sprawy szpiegowskie ze względu na ciężar gatunkowy przestępstwa i olbrzymie niebezpieczeństwo społeczne tego rodzaju czynów, należą do właściwości sądów wojskowych. Ostatnią wreszcie różnicę pomiędzy szpiegostwem w czasie wojny i w czasie pokoju stanowiłoby stosowanie w czasie wojny ostrzejszych przepisów karnego prawa wojskowego, w państwach, w których istnieje dwutorowość przepisów, (prawo karne wojskowe i prawo karne powszechne), względnie stosowanie ostrzejszego systemu kar.

2. Szpiegostwo w ścisłym tego słowa znaczeniu i szpiegostwo w znaczeniu obszerniejszym

Szpiegostwo w ścisłym tego słowa znaczeniu polega na poszukiwaniu, wykrywaniu i uzyskiwaniu przedmiotów, faktów lub wiadomości, które nie powinny się dostać do wiadomości rządu obcego państwa lub które stanowią tajemnicę państwową. Szpiegostwo w obszerniejszym tego słowa znaczeniu polega nie tylko na poszukiwaniu i wykrywaniu wyżej określonych przedmiotów, faktów lub wiadomości, ale także na ich gromadzeniu, dalszym przekazywaniu, ujawnianiu i rozgłaszaniu. Jeżeli będziemy mówić o szpiegostwie, rozumieć przez to będziemy zawsze szpiegostwo w obszerniejszym tego słowa znaczeniu, co odpowiada pojęciu szpiegostwa przyjętemu przez prawo karne.

3. Szpiegostwo międzynarodowe i szpiegostwo wewnętrzne

Z prawnego punktu widzenia musi się przeprowadzić rozróżnienie między szpiegostwem międzynarodowym a szpiegostwem wewnętrznym o czym już była wyżej mowa. Przez pierwsze rozumieć będziemy szpiegostwo uprawiane przez jedno państwo na szkodę drugiego. Wchodzi tu w grę interesy najmniej dwóch różnych państw. Przeciwnie szpiegostwo wewnętrzne rozgrywa się jedynie w sferze interesów jednego i tego samego państwa i należy je osądzać jedynie z punktu widzenia narażenia na niebezpieczeństwo jego organizmu państwowego (np. zbieranie i przechowywa-

nie wiadomości stanowiących tajemnicę państwową na korzyść bandy działającej wewnątrz kraju, względnie organizacji podziemnej nie będącej w żadnym powiązaniu z obcym państwem). Przedmiot ochrony jest w pierwszym i drugim wypadku różny. W pierwszym wypadku przy szpiegostwie międzynarodowym przedmiotem ochrony jest zewnętrzne bezpieczeństwo państwa, w wypadku zaś szpiegostwa wewnętrznego przedmiotem tym jest bezpieczeństwo wewnętrzne państwa.

O ile zbieranie, przechowywanie czy przekazywanie wiadomości stanowiących tajemnicę państwową następuje na korzyść organizacji podziemnej działającej na terenie danego państwa, a mającej na celu np. obalenie względnie zmianę istniejącego ustroju państwowego, a organizacja ta nie pozostaje w żadnym powiązaniu z obcym wywiadem, będziemy mieli do czynienia ze szpiegostwem wewnętrznym. Powiązanie krajowej organizacji podziemnej z obcym państwem względnie jego wywiadem decydować już będzie o zmianie charakteru uprawianego na rzecz tej organizacji szpiegostwa. Szpiegostwo takie stanie się szpiegostwem międzynarodowym, a zatem szpiegostwem we właściwym tego słowa znaczeniu.

4. Szpiegostwo aktywne i szpiegostwo pasywne

Szpieg, który chce osiąść pewną tajemnicę może albo sam ją uzyskać bez pomocy innych osób np. szpieg chce poznać treść pewnego dokumentu państwowego, który znajduje się pod zamknięciem w biurze ministerstwa, sam włamuje się w nocy do biura, rozbija szafę w której się dokument znajduje i go fotografuje — albo musi wejść w kontakt z innymi osobami, które tę tajemnicę znają lub mają dostęp do niej, albo które mogą mu jej poznanie w jakikolwiek sposób ułatwić. W naszym przykładzie urzędnik ministerstwa mający dostęp do tego dokumentu i znający jego treść ujawnia treść dokumentu szpiegowi. W pierwszym wypadku będziemy mieli do czynienia ze szpiegostwem aktywnym — w drugim wypadku urzędnik ujawniający treść dokumentu będzie szpiegiem pasywnym.

Osoba, której zależy na tym, by pewną wiadomość uzyskać i która nie pozostaje w żadnym stosunku do posiadacza tajemnicy (państwa) będzie szpiegiem aktywnym. Osoba zaś, która udziela

pewnej wiadomości szpiegowi aktywnemu i która z natury rzeczy pozostaje w jakimś stosunku osobistym do posiadacza tajemnicy (urzędnik, robotnik etc.) będzie szpiegiem pasywnym.

5. Szpiegostwo bezpośrednie i szpiegostwo pośrednie

W dzisiejszych czasach, wobec nadzwyczajnie rozbudowanej organizacji szpiegostwa rzadko się zdarza, by szpieg w wykonaniu zlecenia swego mocodawcy sam wykonywał zleconą czynność szpiegowską. Normalnie będzie on się posługiwał całym szeregiem innych osób, wobec których będzie sam występował jako zleceniodawca, a które będą zobowiązane jego zawiadomiać o rezultacie swych czynności szpiegowskich. W tym ostatnim wypadku będziemy odróżniać szpiegostwo bezpośrednie, które będzie wykonywane przez osoby zaangażowane przez szpiega upoważnionego do wykonania pewnych czynności szpiegowskich i które będzie polegać na bezpośrednim śledzeniu i poszukiwaniu za jakąś tajemnicą i szpiegostwo pośrednie, wykonywane przez szpiega, któremu osoby przezeń zaangażowane (szpiedzy bezpośredni) dostarczać będą uzyskane wiadomości, a które polegać będzie na gromadzeniu i dalszym przekazywaniu tych wiadomości. Np. państwo A wysyła do państwa B swego szpiega, którego zadaniem jest poznanie treści tajnej umowy wojskowej zawartej między państwem B a państwem C. Szpieg państwa A będzie posługiwał się swoim znajomym urzędnikiem państwa B, który mu dostarczy odpis żądanego dokumentu. Urzędnik państwa B będzie szpiegiem bezpośrednim, szpieg państwa A będzie szpiegiem pośrednim. Przez szpiegostwo bezpośrednie rozumieć zatem należy czynność polegającą na poszukiwaniu i śledzeniu tajemnic, zaś przez szpiegostwo pośrednie czynność polegającą na gromadzeniu i dalszym przekazywaniu uzyskanych wiadomości.

Podział ten posiada znaczenie czysto faktyczne i nie posiada żadnego znaczenia prawnego. Bo tak poszukiwanie i uzyskiwanie wiadomości jak i ich gromadzenie i dalsze przekazywanie przedstawia się jako jeden i ten sam delikt szpiegostwa, który może się tylko przejawiać w dwóch różnych swoich postaciach.

6. Szpiegostwo wojskowe, polityczne i gospodarcze

Podział na szpiegostwo wojskowe, polityczne i gospodarcze znany jest prawie wszystkim ustawodawstwom nowoczesnym.

W nowoczesnej wojnie nie chodzi tylko o starcie się dwóch armii, nowoczesna wojna to gigantyczny konflikt sił militarnych, ekonomicznych, moralnych i intelektualnych stron wojnę prowadzących. Dzisiejsza wojna przekroczyła granice wojny militarnej w sensie walki na terenach wojennych. Dziś prowadzi się wojnę także na odcinku politycznym, gospodarczym i psychologicznym. Szpiegostwo polityczne i gospodarcze jest co najmniej równie ważne jak i wojskowe, a w czasie pierwszej i drugiej wojny światowej dla niektórych państw ważniejszym było walczenie na odcinkach politycznych, niż uzyskiwanie sukcesów militarnych.

Obie wojny światowe wykazały zupełnie wyraźnie, że prowadzenie wojny przerosło znacznie granice dziedziny czysto wojskowej. Przeciwnicy wszelkie swoje usiłowania skierowali na sparaliżowanie gospodarstwa narodowego jak i na propagandę, a zatem na środki gospodarcze i polityczne.

Szpiegostwo wojskowe jest niewątpliwie tak stare jak same wojny. Rozciąga się ono nie tylko na czas wojny i na określone tereny działań wojennych. W czasie pokoju szpiegostwo wojskowe uprawiane jest co najmniej w tych samych rozmiarach co i w czasie wojny. W najdawniejszych już czasach do elementów sztuki wojennej należało posiadanie przez wodza dokładnego obrazu siły i zamiarów przeciwnika. Dawniej, gdy technika wojenna nie miała jeszcze takiego znaczenia jak dzisiaj, wystarczającym było z punktu widzenia interesu wojskowego posiadanie informacji o ilości i ruchach wojsk nieprzyjacielskich. W miarę rozwoju techniki rzeczą ważną stawało się posiadanie wiadomości o sposobie fabrykacji nowej broni, nowych samolotów czy czołgów, nowego materiału wojennego. Znajomość konfiguracji kraju, znajomość sieci drogowej, kolejowej i rzecznej należy również do jednej z ważnych wiadomości ułatwiających prowadzenie wojny. Duże znaczenie dla przeciwnika ma wartość moralna wojska, nastroje jakie panują wśród żołnierzy, skład osobowy korpusu oficerskiego, zalety osobiste i wady dowódcy.

Prawo karne Związku Radzieckiego, które w jedynie słuszny sposób rozwiązuje zagadnienie szpiegostwa, wymienia w wykazie ogłoszonym w formie uchwały Rady Ministrów ZSRR z 8.VI.1947 cały szereg wiadomości o charakterze wojskowym, które stanowią tajemnicę państwową i mogą być przedmiotem szpiegostwa.

Do wiadomości tych będzie należeć: 1) Organizacja, liczebność, rozmieszczenie, zdolność bojowa, uzbrojenie, wyekwipowanie, wyszkolenie bojowe, zabezpieczenie materiałowe i finansowe, plany mobilizacyjne i operacyjne sił zbrojnych jako całości, jak również poszczególnych rodzajów wojsk, formacji wojskowych, jednostek, okrętów, instytucji, zakładów i poszczególnych obiektów wojskowych.

2) Skład, ilość, stan, rozmieszczenie i przeznaczenie państwowych zasobów mobilizacyjnych wszelkiego rodzaju, państwowych rezerw materiałowych i żywnościowych, jak również podlegających mobilizacji rezerw ludzkich, zarówno ZSRR jako całości, jak i związkowych oraz autonomicznych republik, krajów i obwodów, baz, przedsiębiorstw przemysłowych i transportowych, tudzież formacji jednostek i instytucji sił zbrojnych ZSRR.

3) Plany mobilizacyjne i operacyjne, obliczenia, projekty i zarządzenia związane z planami mobilizacyjnymi, zabezpieczającymi zdolność obronną ZSRR w dziedzinie zarządu państwowego, przemysłu, transportu, łączności i wszystkich innych gałęzi gospodarki narodowej.

4) Rozmieszczenie, wyposażenie, plany finansowo - przemysłowe, stan, zdolność produkcyjna, nomenklatura i rozmiary produkcji przemysłu wojennego, jak również całego pozostałego przemysłu w zakresie wykonywania przezeń zamówień wojskowych.

5) Odkrycia, wynalazki i udoskonalenia, prace badawcze i doświadczalne w dziedzinie technicznych i innych środków obronnych ZSRR.

6) Dokumenty, materiały i wydawnictwa dotyczące obrony ZSRR jak również dane oparte na tych dokumentach, materiałach i wydawnictwach ¹⁾.

Posiadanie tych wiadomości ułatwia prowadzenie wojny, zaoszczędza bardzo często niepotrzebne wysiłki i straty wojsk, przyspiesza osiągnięcie zamierzonych celów.

Szpiegostwo polityczne obejmować będzie informacje dotyczące życia politycznego kraju. Należać tu będzie działalność polityczna różnych osób i partii politycznych, przynależ-

¹⁾ W. Mieńszagin i Z. Wyszynska. Radzieckie Prawo Karne, 1953, str. 151.

ność do partii, ich organizację, przekonania i poglądy polityczne ludności, stopień jej lojalności i przywiązania do państwa.

Wiadomości o tych faktach muszą być zachowane w tajemnicy przed obcymi wrogimi państwami, gdyż tyczą się najważniejszego elementu państwa, jego ludności, od której siły moralnej, spójności i jednolitości wewnętrznej oraz miłości ojczyzny zależy sam byt i istnienie państwa. Informowanie o powyższych faktach to odkrywanie obcemu rządowi stanu mocy państwa, ujawnienie jego silnych i słabych stron. Czyn tego rodzaju godzi wręcz w najżywotniejsze interesy i dobro państwa i nie może być bezkarny.

Do szpiegostwa politycznego należeć będą wiadomości dotyczące polityki zagranicznej, przymierzy zawartych z innymi państwami, umów i układów zarówno o treści politycznej jak i ekonomicznej i handlowej, chociażby wiadomości te nie pozostawały w żadnym związku z obroną państwa lub jego zewnętrznym bezpieczeństwem. Szpiegostwo to, ściśle związane ze szpiegostwem wojskowym jest w równej mierze ważne jak i to ostatnie, zwłaszcza gdy przedmiotem jego są ważne tajemnice państwowe dotyczące np. polityki zagranicznej.

Jako trzeci rodzaj szpiegostwa zna dziś prawo karne szpiegostwo gospodarcze polegające na poszukiwaniu i ujawnianiu wiadomości dotyczących życia gospodarczego.

Należć tu będą wiadomości dotyczące przemysłu jako całości i poszczególnych jego dziedzin, handlu, rolnictwa, komunikacji etc. Należć tu będzie stan funduszków walutowych, wiadomości o bieżącym bilansie płatniczym, planach operacyjno-finansowych państwa, plany i preliminarze dotyczące importu i eksportu poszczególnych towarów, stan funduszków eksportowych na poszczególne towary, wreszcie zasoby geologiczne i wydobycie kolorowych oraz rzadkich metali i kopalin. Wiadomości te mogą mieć ważne znaczenie dla państwa prowadzącego wojnę lub wojnę przygotowującego, ale z drugiej strony posiadanie takich wiadomości może służyć wyłącznie celom konkurencyjno-gospodarczym państwa drugiego.

Całe życie gospodarcze państwa pozostaje w związku z jego obroną narodową i bezpieczeństwem zewnętrznym. Wiadomości dotyczące życia gospodarczego kraju mogą stanowić także tajem-

nicę państwową, o ile ze względu na dobro państwa nie powinny się dostać do wiadomości rządu państwa obcego. Należać tu będzie mobilizacja ekonomiczna i przemysłowa kraju na wypadek wojny. Cel mobilizacji kraju jest podwójny. Z jednej strony celem jej jest zapewnienie możności użytkowania wszystkich sił narodu pod najrozmaitszymi postaciami i ich należyty rozdział między różne organy powołane do prowadzenia wojny, a z drugiej strony jak najlepsze zapewnienie przyszłości narodowi przez utrzymanie w dobrym stanie wszystkich elementów przyczyniających się do pomyślności narodu, jak przyrost naturalny ludności, higiena, zachowanie potencjału ekonomicznego, nauczanie powszechne, kształcenie zawodowe i techniczne.

Zespół środków w celu osiągnięcia tego podwójnego celu stanowi dzieło mobilizacji. Między tymi środkami jedne dotyczą przystosowania do stanu wojny organizacji wojskowej kraju w czasie pokoju — mówimy wtedy o mobilizacji wojskowej — inne mają na celu przygotowanie organizacji administracyjnej, ekonomicznej i socjalnej kraju do warunków wojennych i wtedy mówimy o mobilizacji ekonomicznej i przemysłowej. Mobilizacja ekonomiczna, przez którą należy rozumieć całą organizację stworzoną przez rząd dla zaspokojenia potrzeb armii i ludności cywilnej, obejmuje plan bardzo obszerny, między innymi także plany finansowe, plany zaprowiantowania, słowem wszystko, co zmierza do prowadzenia wojny i zabezpiecza odporność fizyczną i moralną ludności cywilnej. Mobilizacja ekonomiczna dotyczy specjalnej rekwizycji i przemiany zakładów przemysłowych, użytkowania środków transportowych, organizowania pracy, przechowywania surowców, wydawania rozporządzeń odnośnie zaprowiantowania ludności, higieny itp. Zarządzenia tych spraw dotyczące i wiadomości do nich się odnoszące stanowią tajemnicę państwową i uzyskiwanie i ujawnianie tych wiadomości przedstawia się jako przestępstwo szpiegostwa.

Jest jeszcze druga kategoria wiadomości dotyczących życia gospodarczego państwa, które nie stanowią tajemnicy państwowej i które mogą być ze względu na swoją jawność każdemu dostępne. Produkcja poszczególnych fabryk nie pozostających w związku z przemysłem wojennym, miejsce położenia fabryk, ilość zatrudnionych robotników, produkcja rolna kraju — fakty dostępne dla każdego, kto interesuje się życiem gospodarczym kraju, a które

mogą być bardzo pożyteczne obcemu państwu na wypadek wojny — należeć będą do tej drugiej kategorii wiadomości o gospodarczym życiu kraju.

Dokładna znajomość położenia fabryk czy magazynów żywnościowych może ułatwić w razie wojny ich zniszczenie przez zbombardowanie, co może pociągnąć za sobą niekorzystne skutki w zakresie wyżywienia ludności kraju i walczących armii.

Te trzy rodzaje szpiegostwa nie tylko nie dają się od siebie ściśle odgraniczyć, ale przeciwnie wzajemnie się uzupełniają i ząbniąją. W ustroju dyktatury proletariatu zakres funkcji państwowych jest bardzo szeroki i granice między szpiegostwem politycznym i gospodarczym a wojskowym zacierają się. W ustroju dyktatury proletariatu narażonym na podstępne ataki imperialistów, informacje gospodarcze mają dla bezpieczeństwa państwa takie samo znaczenie jak informacje wojskowe.

Przez szpiegostwo wojskowe, polityczne i gospodarcze można rozumieć raz szpiegostwo, które ma służyć dla celów wojskowych, politycznych lub gospodarczych, drugi raz — szpiegostwo, którego przedmiotem są fakty lub wiadomości dotyczące dziedziny wojskowej, politycznej lub gospodarczej. Szpiegostwo prowadzone na odcinku politycznym może mieć na celu zebranie informacji dotyczącej np. politycznej działalności różnych osób dla potrzeb wojskowych, dla zużytkowania tych wiadomości w czasie wojny przez wojska okupujące dany kraj np. ze względu na potrzebę aresztowań osób podejrzanych. Ale to samo szpiegostwo na odcinku politycznym może mieć na oku cel wyłącznie polityczny np. wyrobienie sobie poglądu jak niektóre osoby czy partie w danym kraju ustosunkowują się do pewnych politycznych roszczeń czy zamierzeń państwa uprawiającego dane szpiegostwo polityczne.

Szpiegostwo gospodarcze również może mieć swe dwie odrębne strony. Raz szpiegostwo na odcinku gospodarczym może służyć wyłącznie celom wojskowym, drugi raz wyłącznie celom gospodarczym. Zbadanie stosunków w chemicznej fabryce środków leczniczych może mieć na celu wyłącznie interes gospodarczo-konkurencyjny państwa uprawiającego szpiegostwo — ale z drugiej strony może mieć cel czysto wojskowy. Ważną dla przeciwnika, mającego prowadzić wojnę, będzie wiadomość, jaka

jest roczna produkcja różnych środków i medykamentów leczniczych i w jakim zakresie może ona zaspokoić potrzeby wojsk danego państwa.

Należy zatem stworzyć kryterium odróżniające te trzy rodzaje szpiegostwa. Ważne to jest dla tych ustawodawstw, które wprowadzają ogólnie zasadę karania „szpiegostwa wojskowego” czy „politycznego” lub „gospodarczego”. Np. kodeks karny szwajcarski z r. 1937 wprowadza w art. 301 zasadę karania szpiegostwa wojskowego na szkodę innego państwa. Co należy zatem rozumieć przez „szpiegostwo wojskowe”, czy należeć tu będą wiadomości czysto wojskowe dotyczące dziedziny wojskowej czy też i wiadomości, które mogą mieć znaczenie dla wojska. W tym wypadku i wiadomości gospodarcze i polityczne będą mogły stanowić przedmiot szpiegostwa wojskowego. Przeprowadzenie linii demarkacyjnej między tymi trzema rodzajami szpiegostwa można by skutecznie w dwojaki sposób. Jako kryterium odróżniające te trzy rodzaje szpiegostwa można przyjąć bądź: 1) cel dla jakiego szpiegostwo dane jest prowadzone, 2) fakt obiektywny uprawiania szpiegostwa bądź na odcinku wojskowym bądź politycznym, bądź gospodarczym, obojętnie dla jakiego celu. Przyjęcie drugiego kryterium jest może bardziej praktyczne z punktu widzenia dowodowego. W postępowaniu dowodowym byłoby wystarczające, dla oceny jakiego rodzaju jest to szpiegostwo, ustalenie faktu, że wiadomość będąca przedmiotem szpiegostwa jest natury wojskowej, politycznej lub gospodarczej.

Przyjęcie celu dla jakiego szpiegostwo jest prowadzone, jako kryterium odróżniającego, znajduje uzasadnienie nie tylko w logicznym ujęciu problemu, ale także w doktrynie i judykaturze państw. Dla przykładu przytoczę zapatrywanie Prof. Haftera (Zürich)¹⁾, który przez „wiadomości wojskowe” rozumie nie tylko wiadomości z dziedziny wojskowej, ale także wiadomości, które mogą mieć wartość i znaczenie dla wojska, które zatem służą celom wojskowym. Judykatura sądów szwajcarskich idzie również po tej linii. Sądy w całym szeregu orzeczeń podkreślają jako moment decydujący o charakterze danego szpiegostwa przeznaczenie, cel jakiemu ma szpiegostwo służyć.

¹⁾ Hafter. Schweizerisches Strafrecht Besonderer Teil., 1943, str. 660.

Można by dla usunięcia nieporozumień wprowadzić w podziale szpiegostwa na wojskowe, polityczne i gospodarcze dalsze zróżniczkowanie, odróżniając oprócz tych trzech rodzajów szpiegostwa nadto szpiegostwo wojskowo-gospodarcze i wojskowo-polityczne. Rozumielibyśmy wtedy przez: 1) szpiegostwo wojskowe — szpiegostwo uprawiane na odcinku wojskowym dla celów wojskowych; 2) szpiegostwo polityczne — szpiegostwo uprawiane na odcinku politycznym dla celów politycznych; 3) szpiegostwo gospodarcze — szpiegostwo uprawiane na odcinku gospodarczym dla celów gospodarczych; 4) szpiegostwo wojskowo-polityczne — szpiegostwo uprawiane na odcinku politycznym dla celów wojskowych i 5) szpiegostwo wojskowo-gospodarcze — szpiegostwo uprawiane na odcinku gospodarczym dla celów wojskowych.

IV

Zdrada a szpiegostwo

Nie ma wielu w nauce pojęć, któreby ze sobą były tak ściśle związane jak pojęcie szpiegostwa i zdrady. W dawniejszych czasach ustawodawstwa różnych państw nie odróżniały szpiegostwa od zdrady, pojęć, które są absolutnie różne, zarówno co do swej istoty, swego ciężaru gatunkowego jak i co do osoby sprawcy tych czynów przestępnych. Gdy weźmiemy np. ustawę francuską z 18 kwietnia 1886 r., która ma dziś tylko znaczenie historyczne, widzimy, że ustawodawca pomieszał w niej dwa różne pojęcia szpiegostwa i zdrady.

Z tytułu tej ustawy „loi qui établit des pénalités contre l'espionnage” można wnosić, że ustawodawca zajmuje się wyłącznie przestępstwem szpiegostwa, podczas gdy w rzeczywistości kiedy zaczniemy studiować tekst ustawy łatwo zauważyć, że pewne artykuły tej ustawy normują zagadnienie zdrady. Ale i obecne ustawodawstwa, nie wyłączając ustawodawstwa obecnego Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, za wyjątkiem ustawodawstwa Związku Radzieckiego, jeżeli tych dwóch pojęć nie mieszają ze sobą, to jednak jeszcze nie potrafią stworzyć kryterium odróżniającego szpiegostwo od zdrady. Ustawodawca bardzo często, bojąc się

ślącego idącego ograniczenia stosowania opracowanej ustawy, woli pojęć tych nie definiować. Bardzo ostrożny okazał się polski ustawodawca międzywojenny, który w nieobowiązującej już dziś ustawie z 24 października 1934 traktującej o szpiegostwie, nie używa słów „szpieg”, „szpiegostwo”. Mówiąc o całym szeregu przestępstw, których elementy konstytutywne wypełniają pojęcie szpiegostwa, ustawa z roku 1934 nazywa przestępstwa te ogólnie „przestępstwami przeciwko bezpieczeństwu państwa”.

Jurisprudencja także bardzo często zajmowała stanowiska zupełnie ze sobą sprzeczne.

Jest tedy rzeczą konieczną znaleźć jakieś kryterium pozwalające na odróżnienie tych dwóch pojęć. Ustalenie różnicy tej jest tym bardziej trudne, ponieważ szpiegostwo i zdrada zawierają w sobie te same elementy materialne.

Zdradca tak jak i szpieg zbiera wiadomości stanowiące tajemnicę państwową, dotyczące najrozmaitszych dziedzin życia państwowego i dostarcza je obcemu państwu.

Jakie znaczenie językowe posiadają słowa „zdrada” i „szpiegostwo”, i co przez słowa te w języku życia codziennego rozumie się. W języku codziennym, który pozostaje w rażącej niezgodzie z językiem prawniczym przez „zdradę” rozumie się:

a) zdradę tajemnicy. Zdradzić w tym sensie znaczy coś co powinno być zachowane w tajemnicy, na czyjąś szkodę, albo wbrew czyjejś woli, rozpowszechnić lub ujawnić.

b) „zdradzić” znaczy także niezgodnie z zasadami wierności fałszywie przeciwko komuś działać, przyjaciela zdradzić, w haniebny sposób pozostawić go w niebezpiecznym położeniu. „Szpieg” to osoba, która przez śledzenie, badanie stara się poznać to co jest jej nieznanie. „Szpiegować” — to szukać, śledzić, obserwować.

W języku codziennym słowo „zdradca” oznacza także osobę, która nadużywając zaufania w niej pokładanego ujawnia obcemu państwu tajemnicę jej powierzoną lub będącą w jej posiadaniu, a którą powinna zachować dla dobra swojego kraju — a także osobę, która wchodzi w konszachty, tajne porozumienie z nieprzyjacielem. Szpieg natomiast to osoba, która nie będąc w posiadaniu żadnej tajemnicy, nie nadużywając niczyjego zaufania, śledzi, poszukuje jakiejś tajemnicy w celu ujawnienia jej obcemu państwu.

Takiego rozróżnienia nie spotyka się jednak w języku prawniczym. Te dwa pojęcia szpiegostwa i zdrady mieszają się ze sobą a rozróżnienie zupełnie dobre i logiczne jakie znajdujemy w języku życia codziennego znika zupełnie w prawie.

Różnicę między pojęciem szpiegostwa i zdrady da się przeprowadzić według pewnych kryteriów. Można odróżnić trzy zasadnicze w tej mierze kryteria: 1. kryterium motywu, pobudki, która kierowała sprawcą czynu. 2. kryterium elementów obiektywnych przestępstwa. 3. kryterium narodowości względnie obywatelstwa sprawcy.

1. Kryterium pobudki działania

Dla uniknięcia nieporozumienia należy już na wstępie zaznaczyć, że chodzić nam będzie o p o b u d k ę działania jako kryterium odróżniające szpiegostwo od zdrady, a nie o zamiar w prawnym tego słowa znaczeniu.

Zamiar to pełna świadomość społecznie niebezpiecznego charakteru skutków swojego czynu, pragnienie tych skutków lub świadome godzenie się na ich nastąpienie. Pobudka działania — to pragnienia i dążenia wynikające z nastrojów i poglądów, wyrażające stosunek człowieka do otaczającego go środowiska społecznego i pobudzające człowieka do takiego czy innego działania względnie zachowania się. Pobudka to cel psychologiczny, który jest siłą napędową sprawcy, który kieruje postępowaniem człowieka. Przy niektórych przestępstwach pobudki działania nie stanowią elementu stanu przestępstwa, a więc sam byt przestępstwa nie zależy od tego jakimi pobudkami kierował się sprawca. Są jednak przestępstwa, które można popełnić tylko z określonych pobudek i wtedy pobudki stanowią element stanu przestępstwa. Do takich przestępstw zalicza nauka radziecka zdradę ojczyzny i szpiegostwo jako przestępstwa kontrrewolucyjne.

Zwolennicy koncepcji przyjmującej pobudkę działania jako kryterium odróżniające szpiegostwo od zdrady stoją na stanowisku, że pragnienie, żądza szkodenia jakiemuś państwu jest tym wystarczającym do odróżnienia zdrady od szpiegostwa kryterium.

Prof. G a r r a u d¹⁾ przyjmując pobudkę kierującą działaniem sprawcy jako jedyne kryterium odróżniające a równocześnie konieczne z uwagi na wówczas obowiązujące we Francji ustawodawstwo karne, tak określa różnicę między zdrajcą a szpiegiem: „ten, kto chce targnąć się na bezpieczeństwo Francji, którego bezpośrednim i zasadniczym celem jest wywołanie przez obce państwo działań nieprzyjacielskich przeciwko Francji, albo kto chce obcemu państwu dostarczyć środków ułatwiających wywołanie nieprzyjaznych działań jest zdrajcą, ten zaś kto działa nie będąc kierowany tą właśnie pobudką, kto działa z lekkomyślności, czy chęci zysku lub innej jakiejś pobudki np. celem służenia swej własnej ojczyźnie, dopuszcza się jedynie szpiegostwa”.

Jeżeli sprawca posiada „animus hostilis”, jeżeli celem jego działania jest spowodowanie wojny względnie innych nieprzyjaznych kroków przeciwko danemu państwu, dopuszcza się zdrady, jeżeli nie ma tego „animus hostilis” czyn jego przedstawiać się będzie jako zwykłe szpiegostwo.

Zwolennikami tej teorii byli także prof. H u g u e n e y²⁾, który pisał: „il n'y a d'autre criterium que celui tiré de l'intention ou plus exactement du mobile”, M a g n o l³⁾ i inni.

Przyjęcie kryterium pobudki działania jako kryterium odróżniającego zdradę od szpiegostwa wydaje się być jednak nie rozwiązującym zagadnienia. Bo przecież obywatel danego państwa dopuszczający się szpiegostwa choćby tylko w chęci zysku, nie posiadając nawet tego „animus hostilis”, narusza przede wszystkim obowiązek wierności względem własnej ojczyzny, obowiązek wynikający z faktu przynależności do pewnego państwa, wzajemnych praw i obowiązków wytwarzających się między państwem a jego obywatelem. Naruszając ten obowiązek wierności dopuszcza się on zdrady. Odwrotnie obcokrajowiec zajmujący się zbieraniem i przekazywaniem wiadomości stanowiących tajemnicę państwową innego państwa, choćby był kierowany żądzą szkodzenia temu państwu, choćby posiadał „animus hostilis”, nie może być uważany

1) G a r r a u d: *Traité théorique et pratique de droit pénal français*, 1916, Tome III, str. 519 i nast.

2) H u g u e n e y: *Revue de science criminelle et de droit comparé*, 1936, nr 4.

3) M a g n o l: *Commentaire de la loi du 26 janvier 1934 — Lois nouvelles*, 1934, str. 227.

za zdrajcę a tylko za szpiega, bo nie mając żadnego obowiązku wierności względem danego państwa, nie mógł tego obowiązku naruszyć.

Nawet prof. G a r r a u d, przyjmując kryterium pobudki jako odróżniające zdradę od szpiegostwa, zastrzega się wyraźnie, iż czyni to z konieczności, jako jedynie możliwe rozwiązanie problemu na tle wówczas obowiązującego we Francji pozytywnego ustawodawstwa karnego (art. 75—85 du Code Pénal). Zaleca on równocześnie przyszłemu ustawodawstwu przyjęcie kryterium obywatelstwa sprawcy, jako kryterium najbardziej prostego i naturalnego.

Zalecenie prof. G a r r a u d zostało zrealizowane dopiero przez dekret z 29 lipca 1939, który, nowelizując dotychczasowe przepisy dotyczące przestępstw przeciwko bezpieczeństwu zewnętrznemu Francji, wprowadził kryterium obywatelstwa sprawcy jako kryterium odróżniające zdradę od szpiegostwa. Od tego czasu obywatel Francji dopuszczający się czynu, którego elementy wyczerpują pojęcie szpiegostwa, jest zdrajcą — cudzoziemiec dopuszczający się takiego czynu jest szpiegiem.

2. Kryterium obiektywnych elementów czynu

Zwolennicy tej koncepcji twierdzą, że zdrada to jedynie akt ujawnienia względnie przekazania tajemnicy państwowej, szpiegostwo — to czynność polegająca na poszukiwaniu i śledzeniu za tajemnicą z zamiarem jej zdobycia.

Stosując to kryterium, karać będziemy jako zdrajcę tego, kto dostarczył, przekazał lub ujawnił komuś tajemnicę państwową uprzednio już przez siebie wysledzoną i odkrytą lub znajdującą się w jego posiadaniu bez uprzednich poszukiwań, jako szpiega tego, kto jedynie poszukiwał za jakąś tajemnicą obojętnie czy poszukiwania te zostały uwieńczone rezultatem.

Jeżeli się przyjmie ten punkt widzenia, będziemy musieli uważać szpiegostwo za czynność przygotowawczą, polegającą na poszukiwaniu wiadomości stanowiących tajemnicę, a zdradę za czynność wykonawczą, streszczającą się w przekazaniu względnie ujawnieniu tych wiadomości.

Według tej teorii szpiegostwo i zdrada byłyby czynnościami sukcesywnie po sobie następującymi jednej serii wydarzeń, byłyby

ogniwami jednego łańcucha. Szpieg dzisiaj, to zdrajca jutro. Dzisiaj szuka on za wiadomościami i faktami stanowiącymi tajemnicę państwową — jutro je przekazuje i ujawnia. Narodowość sprawcy nie odgrywa u zwolenników tej teorii żadnej roli i może być uwzględniona jako okoliczność obciążająca, względnie łagodząca.

Colonieu¹⁾ dopatruje się w stanach przestępnych szpiegostwa i zdrady nie tylko dużego podobieństwa, ale wprost nazywa je „siostrami bliźniaczymi“, które ze sobą są tak ściśle związane, że do rzadkości należy występowanie jednej z nich bez towarzysztwa drugiej. Czynności przygotowawcze polegające na śledzeniu i zbieraniu wiadomości będą raczej wypełniać działalność szpiega, do zadań zdrajcy należeć będzie przekazywanie i ujawnianie tych wiadomości osobom na zlecenie których szpieg pracuje. Ten punkt widzenia, dopatrujący się odróżnienia szpiegostwa od zdrady w obiektywnych elementach czynu, jest nie do przyjęcia jako sprzeczny z rzeczywistością. Z jednej strony poszukuje się za tajemnicami tylko w tym celu by je następnie przekazać względnie ujawnić. Z drugiej strony można przekazać względnie ujawnić dokumenty czy wiadomości stanowiące tajemnicę państwową, za którymi się specjalnie nie poszukiwało, które tylko przez przypadek lub skutek spełniania pewnych funkcji urzędowych znalazły się w rękach tego, który następnie je ujawnił lub przekazał. Oba rodzaje tych czynności tworzą jedną całość, której dwa różne elementy składowe nie mogą być oddzielnie analizowane.

3. Kryterium narodowości względnie obywatelstwa

Kryterium bardzo prostym i logicznym odróżniającym szpiegostwo od zdrady jest kryterium obywatelstwa. Kryterium to przyjmuje przede wszystkim kraj przodującej nauki, Związek Radziecki. Już art. 133 Konstytucji Stalinowskiej stanowi, że: „obrona ojczyzny jest świętym obowiązkiem każdego obywatela ZSRR. Zdrada ojczyzny: złamanie przysięgi, przejście na stronę wroga, przyczynienie uszczerbku mocy wojennej państwa, szpiegostwo, karane są z całą surowością prawa jako najcięższa zbrodnia“. Z art. 58^{1a}/KK RFSRR, wynika, że szpiegostwo, którego dopuścił się obywatel Związku Radzieckiego, staje się zdradą ojczyzny.

¹⁾ Colonieu: L'espionnage au point de vue du droit international et du droit pénal français, Lyon, 1889, str. 68 i nast.

To stanowisko ustawodawcy radzieckiego i doktryny radzieckiej wydaje się być jedynie słusznym i to zarówno z punktu widzenia prawnego jak i moralnego, jak wreszcie i praktycznego. Obywatel danego państwa, który zdradził swój kraj, naruszył przede wszystkim swój obowiązek wierności względem własnej ojczyzny i tym samym postawił siebie poza kręgiem obywateli swego kraju. Cudzoziemiec dopuszczający się szpiegostwa, chociaż popełnia przestępstwo, które ustawodawca radziecki zalicza do kategorii przestępstw najcięższych, bo przestępstw kontrrewolucyjnych, godzących w byt i niepodległość państwa, jego bezpieczeństwo zewnętrzne, we władzę ludu pracującego i jego zdobycze polityczne, gospodarcze i kulturalne — nie narusza żadnego obowiązku wierności, bo taki odnośnie cudzoziemca nie istnieje. Narusza tylko, jak głosi nauka burżuazyjna, zasady kurtuazji międzynarodowej i to z punktu jego widzenia często w interesie swego kraju.

Fakt przynależności do pewnego państwa rodzi między tym państwem a jego obywatelem wzajemne prawa i obowiązki, a przede wszystkim obowiązek wierności będący wyrazem patriotyzmu i miłości ojczyzny, który to obowiązek nie istnieje, jeśli chodzi o cudzoziemca. Kryterium obywatelstwa sprawcy jako jedyne słuszne kryterium odróżniające szpiegostwo od zdrady zasługuje na miano najlepszego także z punktu widzenia dowodowego. Sąd powołany do osądzenia osoby stojącej pod zarzutem poszukiwania, gromadzenia, przekazywania, względnie ujawniania wiadomości czy faktów stanowiących tajemnicę państwową będzie miał do rozstrzygnięcia wstępne zasadnicze pytanie obywatelstwa sprawcy — zagadnienie nieskończenie bardziej proste, niż analiza obiektywnych elementów czynu czy też pobudek kierujących działaniem sprawcy.

Prawo karne Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej nie zna takiego odróżnienia między szpiegostwem i zdradą. Winnym zbrodni szpiegostwa z art. 7 Małego Kodeksu Karnego będzie zarówno obywatel polski jak i cudzoziemiec.

Dopiero Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z 22 Lipca 1952 w art. 79 ust. 2 wprowadza pojęcie zdrady ojczyzny, określając jako zdradę ojczyzny szpiegostwo, osłabienie sił zbrojnych i przejście na stronę wroga. Ten przepis Konstytucji, nie będąc normą prawa karnego i nie podając definicji

przestępstwa zdrady i szpiegostwa, musi być traktowany jako nakaz dla przyszłego ustawodawcy wprowadzenia do przyszłego kodeksu karnego przestępstwa zdrady ojczyzny, którego winnym będzie każdy obywatel PRL dopuszczający się szpiegostwa.

V

Moralna ocena czynu

Nauka burżuazyjna uważając szpiegostwo za przestępstwo o charakterze szczególnym, gdyż miało ono być takowym tylko w stosunku do poszkodowanego państwa, nie widziała w szpiegostwie nic niemoralnego.

Szpiegostwo było według doktryny burżuazyjnej czynnością niebezpieczną i szkodliwą, ale nie nieetyczną, było koniecznością, którą należy zwalczać wszystkimi możliwymi środkami. Autorzy burżuazyjni chcieli inaczej traktować cudzoziemca, który uprawiał szpiegostwo na korzyść swojej ojczyzny jedynie ze względów patriotycznych, inaczej obywatela własnego państwa, który z chęci zysku zdradzał swój kraj, a inaczej znowu tego, kto dopuścił się szpiegostwa ze względów lukratywnych, ale nie przeciwko własnej ojczyźnie. Stosowana skala oceny moralnej szpiegostwa, w sensie moralności burżuazyjnej, była bardzo szeroka.

Moralnym było wszystko, co zmierzało do utrwalenia i rozszerzenia wpływów klas posiadających, niemoralnym to wszystko, co było skierowane przeciwko interesom tych klas. W konsekwencji szpiegostwo uprawiane przez obywatela danego państwa na szkodę innego, a na korzyść własnego, było dla prawników burżuazyjnych niekiedy czynem bohaterskim, widziano w takim szpiegu człowieka, który poświęcił własne bezpieczeństwo, własną wygodę życia dla idei służenia swej ojczyźnie.

Nie chcieli jednak ci prawnicy widzieć w szpiegostwie uprawianym nawet na korzyść własnego państwa czynności zmierzającej do poderwania bytu państwowego, niepodległości i suwerenności innych państw, nie chcieli widzieć w nim czynności przygotowującej wojnę przeciwko innym narodom miłującym pokój, chcącym spokojnie budować swą lepszą przyszłość. Nie chcieli widzieć w szpiegostwie przestępstwa skierowanego przeciwko pokojowi, a więc przestępstwa najbardziej niemoralnego

i nieetycznego. Spośród prawników burżuazyjnych, którzy uważali szpiegostwo za rzecz dozwoloną, konieczną i moralną można wymienić takich jak: Funck — Brentano, Calvo, Hefter, Kluber, Martens, Holzendorf. Do nielicznych przeciwników tego stanowiska należeli: Pasquale Fiore, Vattel, Montesquieu. Montesquieu pisał: „L'espionnage serait peut — être tolerable s'il était fait par d' honnêtes gens, mais, l'infamie inséparable de la personne peut faire juger de l'infamie de la chose" ¹⁾).

Ale jak widzimy i Montesquieu uważa szpiegostwo za rzecz, którą możnaby tolerować, gdyby było uprawiane przez ludzi uczciwych.

Nauka socjalistyczna musi uważać szpiegostwo za jeden z czynów najbardziej niemoralnych i nieetycznych. Szpiegostwo tak jak i zdrada ojczyzny jest jednym z przestępstw kontrrewolucyjnych, przestępstw skierowanych przeciwko ustrojowi socjalistycznemu, politycznemu i społeczno-gospodarczemu, przeciwko władzy ludu pracującego, jego zdobyczom gospodarczym, politycznym i kulturalnym, przeciwko niezawisłości i bezpieczeństwu państwa. Szpiegostwo podejmowane jest z pobudek wrogich państwu ludowemu, a pobudki te decydują o zamiarze kontrrewolucyjnym, będącym istotnym elementem strony podmiotowej przestępstwa. Szpiegostwo jest czynnikiem wojnę przygotowującym, a więc czynem skierowanym przeciwko pokojowi. I ten moment każe przy ocenie moralnej szpiegostwa zająć stanowisko przyjęte przez naukę radziecką, traktującą je nie tylko jako czyn jeden z najbardziej niebezpiecznych ale także i najbardziej nieetycznych.

Inaczej należałoby ocenić szpiegostwo obronne, podejmowane przez państwa pokój miłujące w swojej własnej obronie przed planowaną agresją — w przeciwstawieniu do szpiegostwa agresywnego, mającego na celu przygotowanie wojny agresywnej, uprawianego przez państwa kapitalistyczne, szpiegostwa będącego właśnie przedmiotem rozważań w niniejszej pracy. Walka o pokój, o wyzwolenie spod władztwa kolonialnego, walka o wyzwolenie się z niewoli, konieczność zorientowania się w przygotowaniach wojennych podejmowanych przez agresora, może

¹⁾ Montesquieu: L'esprit des Lois, XII, 28.

usprawiedliwiać ten rodzaj szpiegostwa jako dopuszczalnego, jako nie będącego na usługach imperializmu, na usługach agresji, jako nie zmierzającego do podboju i ucisku. Tego rodzaju wywiad nie zasługiwałby na potępienie, ale przeciwnie jako czynność zmierzająca do demaskowania planów agresywnych państw imperialistycznych, do przeciwstawiania się tym planom i ich unicestwiania, a zatem jako czynność zmierzająca do utrwalenia pokoju, traktowany by być musiał jako niezawierający w sobie nic niemoralnego. Wywiad taki z punktu widzenia interesów światowego pokoju byłby dozwolony.

VI

Szpiegostwo w Prawie Karnym Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej

i. Szpiegostwo przestępstwem kontrrewolucyjnym

Zbrodnia szpiegostwa uregulowana jest, jeśli chodzi o prawo karne PRL w art. 7 Dekretu z dn. 13 czerwca 1946, zwanego Małym Kodeksem Karnym,

„Kto, działając na szkodę Państwa Polskiego gromadzi lub przekazuje wiadomości, dokumenty lub inne przedmioty stanowiące tajemnicę państwową lub wojskową — podlega karze więzienia na czas nie krótszy od lat pięciu lub dożywotnio albo karze śmierci”.

Zbrodnię szpiegostwa zgodnie z doktryną radziecką, zaliczyć należy do przestępstw kontrrewolucyjnych, albo używając terminologii projektu kodeksu karnego PRL, do przestępstw przeciwko Państwu Ludowemu.

Określenie pojęcia przestępstwa kontrrewolucyjnego w Związku Radzieckim, zanim zostało ono ostatecznie ustalone w ustawie o przestępstwach przeciwko państwu z dn. 25 lutego 1927 r., włączonej następnie do kodeksów karnych wszystkich Republik Związkowych — przechodziło kilka faz. Z pierwszym sformułowaniem pojęcia przestępstwa kontrrewolucyjnego spotykamy się w art. 57 kodeksu karnego RFSRR z roku 1922. Jako kontrrewolucyjny uznany został „wszelki czyn zmierzający do obalenia zdobytej przez rewolucję proletariacką władzy rad robotniczo-chłopskich i utworzonego na podstawie konstytucji RFSRR rzą-

du robotniczo-chłopskiego, jak również czyny zmierzające do udzielenia pomocy tej części burżuazji międzynarodowej, która odmawia równych praw wstępującemu na miejsce kapitalizmu komunistycznemu systemowi własności i dąży do obalenia go drogą interwencji lub blokady, szpiegostwa, finansowania prasy itp. środkami". Wskutek wytworzenia się nowych form oporu klasowego, wprowadzono istotne i ważne poprawki do tej definicji przestępstwa kontrrewolucyjnego, znacznie ją rozszerzając. Według nowego sformułowania, które nastąpiło w dniu 10 lipca 1923, czynem kontrrewolucyjnym był czyn nie tylko zmierzający do obalenia, ale także do podważenia i osłabienia władzy radzieckiej, jak również czyn stanowiący zamach na podstawowe, polityczne i gospodarcze zdobycze rewolucji proletariackiej. Przestępstwo kontrrewolucyjne można było popełnić nie tylko w zamiarze bezpośrednim, ale także, według nowego sformułowania, w zamiarze ewentualnym.

Ostateczne sformułowanie pojęcia przestępstwa kontrrewolucyjnego, które znajdujemy w art. 1 ustawy o przestępstwach przeciwko państwu z dn. 25 lutego 1927, uznaje za kontrrewolucyjny każdy czyn skierowany do obalenia, podważenia lub osłabienia władzy radzieckiej, albo do podważenia lub osłabienia zewnętrznego bezpieczeństwa państwa i podstawowych, gospodarczych, politycznych i narodowych zdobyczy rewolucji proletariackiej. Czyn kontrrewolucyjny, do którego zaliczamy i szpiegostwo, charakteryzuje się tym, że jeśli chodzi o stronę przedmiotową, zmierza on do obalenia, podważenia lub osłabienia władzy robotniczo-chłopskiej, albo do osłabienia, względnie podważenia zewnętrznego bezpieczeństwa państwa lub podstawowych zdobyczy rewolucji proletariackiej. Ogólnie mówiąc czynem kontrrewolucyjnym jest każdy czyn zmierzający do obalenia względnie osłabienia dyktatury klasy robotniczej.

Rozważając zagadnienie przyczyn powstawania przestępstw kontrrewolucyjnych, a w szczególności szpiegostwa i mając na uwadze historię powstawania i utrwalania się władzy ludu pracującego w Związku Radzieckim, jego walki z przestępstwami skierowanymi przeciwko bytowi państwa, należy zwrócić uwagę na takie ważne czynniki warunkujące powstawanie tych przestępstw, jak otoczenie kapitalistyczne i walkę klasową.

Istnienie w ogóle przestępczości w społeczeństwie socjalistycznym, a w szczególności przestępstw przeciwko państwu, jest nierozzerwalnie związane z istnieniem otoczenia kapitalistycznego. Istnienie tego otoczenia warunkuje powstawanie głównie przestępstw skierowanych przeciwko bezpieczeństwu zewnętrznemu i wewnętrznemu państwa.

Wielokrotnie wskazywał Stalin, że otoczenie kapitalistyczne nie jest wyłącznie pojęciem geograficznym: „nie żyjemy na wyspie, żyjemy w otoczeniu kapitalistycznym. Fakt, że budujemy socjalizm i rewolucjonizujemy w ten sposób robotników krajów kapitalistycznych, nie może nie wywoływać nienawiści i wrogości ze strony całego świata kapitalistycznego”¹⁾.

Otoczenie kapitalistyczne oznacza, że Związek Radziecki i państwa demokracji ludowej otoczone są szeregiem państw burżuazyjnych, w których panują porządki kapitalistyczne i dla których ustroj socjalistyczny jest niewygodny. Te wrogie siły klasowe wspierają wszystkich wrogów socjalizmu i dążą do wywierania nawet militarne go nacisku na kraje o ustroju socjalistycznym. Otoczenie kapitalistyczne wysłała do tych państw swoich agentów, celem prowadzenia roboty szpiegowskiej i dywersyjnej.

„Dopóki istnieje otoczenie kapitalistyczne” — mówił Stalin „dopóty będą istnieć u nas szkodnicy, szpiegdy, dywersanci nasyłani w nasze zaplecze przez agentów państw obcych”.

Dalszą przyczyną powstawania szeregu niebezpiecznych przestępstw przeciwko państwu a więc i szpiegostwa jest walka klasowa wewnątrz kraju, wspomagana przez agresywne elementy kapitalistycznego otoczenia. Wraz z objęciem władzy przez klasę robotniczą zmienia się pogląd na to jakie czyny uważane są za przestępstwa. Prawo karne państwa socjalistycznego uznaje za przestępstwa takie czyny, które są społecznie niebezpieczne dla klasy robotniczej oraz dla kierowanych przez nią mas pracujących, w dziele budowy nowego społeczeństwa socjalistycznego. Po zwycięstwie klasy robotniczej, walka klasowa nie ustaje, lecz trwa nadal w nowych formach. Obalone przez rewolucję klasy eksploatorskie prowadzą zaciekłą walkę o przywrócenie stosunków kapitalistycznych. Akty terrorystyczne, dywersje, szpiegostwo, szkodni-

¹⁾ Stalin: Dzieła, t. 8, wyd. Książka i Wiedza, 1950, str. 268

ctwo są wyrazem bezpośrednich form walki klasowej ze strony kapitalistycznych elementów wspieranych przez zagraniczną burżuazję i jej agenturę, walki mającej na celu podważenie podstaw państwa socjalistycznego i prowadzonego przez nie budownictwa socjalistycznego.

„Nie było jeszcze w historii wypadku, by klasy umierające schodziły ze sceny dobrowolnie” — powiedział Stalin w swym referacie „O odchyleniu prawicowym w WKP(b)” wygłoszonym w roku 1929 ¹⁾.

W pracy swej „Rewolucja proletariacka a renegat Kautsky” Lenin tak pisze w sprawie prowadzenia walki z socjalizmem przez obaloną klasę eksploatatorską: „Przejdźcie od kapitalizmu do komunizmu to cała epoka dziejowa. Póki się ona nie zakończyła, wyzyskiwaczom nieuchronnie pozostaje nadzieja na restaurację a nadzieja ta przeistacza się w próby restauracji. I po pierwszej poważnej klęsce obaleni wyzyskiwacze, którzy nie spodziewali się swego obalenia, z wściekłą pasją, ze stokrotnie wzmożoną nienawiścią rzucają się w bój o przywrócenie utraconego raj” ²⁾

Ten opór obalonych klas wyzyskiwaczy jest treścią przestępstw kontrrewolucyjnych, a szpiegostwo jest tym głównym instrumentem, którym posługuje się otoczenie kapitalistyczne i wspierane przez nie resztki obalonej klasy eksploatatorskiej w walce o odzyskanie utraconych pozycji.

2. Strona podmiotowa szpiegostwa

Strona podmiotowa zbrodni szpiegostwa jako przestępstwa kontrrewolucyjnego wymaga istnienia zamiaru kontrrewolucyjnego, który może być bezpośredni lub ewentualny. Zamiar kontrrewolucyjny bezpośredni zachodzi wówczas, gdy sprawca chce ugodzić w rodzajowy przedmiot szpiegostwa, którym jest zewnętrzne bezpieczeństwo państwa i wtedy sprawca działa w celu kontrrewolucyjnym i w zamiarze kontrrewolucyjnym.

Natomiast zamiar kontrrewolucyjny ewentualny będzie miał miejsce przy zbrodni szpiegostwa wówczas, gdy sprawca zasadniczo nie chce, by czyn jego godził w zewnętrzne bezpieczeństwo

¹⁾ Stalin: Zagadnienia Leninizmu, wyd. Książka i Wiedza, 1951, str. 300

²⁾ Lenin: Dzieła wybrane, t. II, wyd. Książka i Wiedza, 1951, str. 398.

państwa lecz przewiduje, że może to nastąpić i na to się godzi. W takim przypadku sprawca działa w zamiarze kontrrewolucyjnym, ale nie działa w celu kontrrewolucyjnym. Przez cel przestępczego działania, który jest pojęciem różnym od pojęcia pobudek należy rozumieć to, co sprawca chce osiągnąć w rezultacie swego działania przestępczego. Między pobudkami i celem przestępstwa istnieje związek wewnętrzny, bo pod wpływem pobudek sprawca stawia sobie cel i podejmuje zamiar, który jako wyraz aktywizacji pobudek urzeczywistnia przez działanie przestępcze. Zamiar kontrrewolucyjny wyrasta tylko z pobudek kontrrewolucyjnych, które decydują o tym, czy zaistniało przestępstwo kontrrewolucyjne. Pobudki kontrrewolucyjne to pobudki wrogie Polsce Ludowej, które są niezbędnym elementem podmiotowej strony zbrodni szpiegostwa.

Zagadnienie pobudek przestępstwa zbliżone jest bezpośrednio do problemu winy. Znajomość pobudek przestępstwa, będących tymi bodźcami kierującymi sprawcą przy popełnieniu przestępstwa, przyczynić się może do możliwie pełnego ustalenia winy sprawcy i określenia stopnia jego niebezpieczeństwa społecznego. Pobudkami są dążenia i pragnienia, wynikające z nastrojów i poglądów, które pobudzają człowieka do takiego czy innego działania czy zachowania się. Wyrażają one stosunek człowieka do otaczającego go środowiska społecznego, a kierując jego postępowaniem nadają jego czynom określoną treść klasową.

Burżuazyjna literatura prawa karnego opracowała klasyfikację pobudek dzieląc je na: a) altruistyczne, b) egoistyczne.

Dość rozpowszechnionym jest podział pobudek na zemstę, zazdrość, chęć zysku, bojaźń, rozpacz, okrucieństwo, lekkomyślność, ale taka czy inna klasyfikacja pobudek przeprowadzona przez naukę burżuazyjną jest dla nas nie do przyjęcia.

Nauka radziecka przyjmuje jako podstawę naukowej klasyfikacji pobudek przestępstw podział ich na trzy zasadnicze grupy:

1. pobudki kontrrewolucyjne, które świadczą o zwiększonym niebezpieczeństwie społecznym sprawcy, a istnienie ich przekształca przestępstwo w ciężką zbrodnię przeciwko państwu.
2. niskie pobudki, jak chęć zysku, zemsta, zazdrość itp.,
3. pobudki wynikające z chwiejności i z niezdiscyplinowania ¹⁾.

¹⁾ Gercenson: Prawo karne część ogólna, 1952, str. 395.

Druga i trzecia grupa pobudek charakteryzuje przestępstwa naruszające socjalistyczny porządek prawny.

Trafne ustalenie pobudek działania każdego przestępstwa ma decydujący wpływ na ustalenie stopnia społecznego niebezpieczeństwa sprawcy i jego czynu oraz dokładne określenie charakteru i winy sprawcy. Przy tym ustaleniu należy opierać się na dialektycznym powiązaniu podmiotowych i przedmiotowych elementów przestępstwa, mając przede wszystkim na uwadze cel przestępczego działania, stopień społecznego niebezpieczeństwa czynu i moralno-polityczne oblicze sprawcy.

Przy niektórych przestępstwach pobudki działania nie są tym konstytutywnym elementem stanu faktycznego przestępstwa, nie stanowią zatem o bycie samego przestępstwa i mogą mieć znaczenie jedynie przy wymiarze kary, np. zabójstwo. Przy innych przestępstwach pobudki działania decydują o samym bycie danego przestępstwa są istotnym elementem stanu przestępstwa a charakter tych pobudek decyduje o charakterze samego przestępstwa. Do takich właśnie przestępstw należy zbrodnia szpiegostwa jako przestępstwo kontrrewolucyjne, a jednym z elementów konstytutywnych tej zbrodni są pobudki kontrrewolucyjne tzn. pobudki wrogie Polsce Ludowej. Sprawca zbrodni szpiegostwa kieruje się przy podjęciu swego działania przestępczego pobudkami wrogimi Polsce Ludowej.

Pobudki wrogie państwu ludowemu, od których istnienia zależy byt samego przestępstwa, normalnie wskazuje sam przepis karny i wtedy dyspozycja przepisu karnego będzie mieścić w sobie słowa „kto w zamiarze wrogim, nieprzyjaznym, kto w celu wyrządzenia szkody działa” itp.

Niekiedy jedynie drogą analizy danego przepisu prawnego można dojść do wniosku, że dla bytu przestępstwa konieczne są wrogie pobudki działania. Do takich właśnie przepisów należy artykuł 7 MKK traktujący o działalności szpiegowskiej na szkodę Państwa Polskiego, polegającej na gromadzeniu lub przekazywaniu wiadomości, dokumentów lub innych przedmiotów stanowiących tajemnicę państwową lub wojskową. Ze słów umieszczonych w tym artykule „działając na szkodę Państwa Polskiego” wynika, że zamiar sprawcy zbrodni szpiegostwa ma obejmować także fakt działania na szkodę państwa. Skoro zatem sprawca ma wiedzieć

o tym, że gromadzenie czy przekazywanie przezeń wiadomości wyrządza szkodę Państwu Polskiemu, skoro skutku tego chce, albo wprawdzie nie chce lecz na jego zaistnienie się godzi — to jasnym i logicznym wnioskiem jest równoczesne istnienie po stronie sprawcy wrogich Państwu Polskiemu pobudek, bez których nie zrodziłyby się u niego zamiar popełnienia zbrodni szpiegostwa.

Podmiotowa strona przestępstwa szpiegostwa z art. 7 MKK., jak już powiedziano, wyrażać się może zarówno w formie złego zamiaru bezpośredniego jak i złego zamiaru ewentualnego. Nie można zgodzić się ze stanowiskiem, że do bytu zbrodni szpiegostwa wymaga się jedynie i wyłącznie istnienia zamiaru bezpośredniego, a w wypadku ustalenia istnienia zamiaru ewentualnego miałyby zastosowanie dekret z dn. 26 października 1949 r. „O ochronie tajemnicy państwowej i służbowej”. Przy zamiarze bezpośrednim sprawca przewiduje społecznie niebezpieczny charakter skutków swego czynu i pragnie, aby skutki te nastąpiły. Przy zamiarze ewentualnym sprawca przewiduje społecznie niebezpieczny charakter skutków swoich czynów, nie pragnie tych skutków, lecz świadomie godzi się na ich nastąpienie.

Cechą odróżniającą, która daje możliwość rozgraniczenia zamiaru bezpośredniego od ewentualnego, jest stosunek sprawcy do nastąpienia skutków: przy zamiarze bezpośrednim sprawca pragnie nastąpienia skutków, przy ewentualnym jedynie świadomie na nie się godzi. W przypadku zamiaru ewentualnego nie występuje chęć nastąpienia skutków przestępstwa. Brak chęci nastąpienia skutków swych czynów może znaleźć wyraz w obojętnym do nich ustosunkowaniu się, bądź nawet w niechęci aby nastąpiły ¹⁾.

Istnieją pewne przestępstwa tzw. kierunkowe lub celowe, które mogą być popełnione tylko w zamiarze bezpośrednim. Sprawca takiego przestępstwa wyraźnie chce popełnić przestępstwo, działa celowo, zmierzając wyraźnie do osiągnięcia pewnego celu.

Ograniczenie umyślności tylko do tego zamiaru jest jednak zawsze wyraźnie zaznaczone w treści danego przepisu prawnego. Np. art. 187 kk mówiący o podrobieniu lub przerobieniu dokumentu w celu użycia go za autentyczny, czy art. 261 kk trak-

¹⁾ Piątkowski: Ugołownoje prawo, obszczaja czast, 1948, str. 342.

tujący o użyciu przemocy lub groźby użycia natychmiastowego gwałtu na osobie i zmuszenia jej do rozporządzenia własnym lub cudzym mieniem w celu osiągnięcia dla siebie lub innego korzyści majątkowej, czy inne artykuły kk jak 155, 179, 188 i inne, czy artykuł 5 dekretu z 13.VI.1946 traktujący o zdradzie kraju.

W treści traktującego o szpiegostwie artykułu 7 MKK znajdujemy zdanie „działając na szkodę Państwa Polskiego“, z którego możnaby wysnuć mylny wniosek, że dla bytu przestępstwa szpiegostwa koniecznym jest, by sprawca gromadził lub przekazywał wiadomości stanowiące tajemnicę państwową lub wojskową w celu szkodenia Państwu Polskiemu, że w konsekwencji przestępstwo z art. 7 MKK jest przestępstwem kierunkowym, względnie celowym i że zbrodnia szpiegostwa ma miejsce tylko wówczas, gdy sprawca chce ją popełnić, a nie zachodziłaby wtedy, gdy sprawca przewiduje możliwość nastąpienia skutku przestępczego lub możliwość przestępczego działania i na to się godzi.

Wymóg „działania na szkodę Państwa Polskiego“, nie będący bynajmniej wymogiem celowości i nie stanowiący o przestępstwie kierunkowym, a świadczący o wrogiej pobudce działania sprawcy, oznacza, że równolegle z gromadzeniem lub przekazywaniem wiadomości stanowiących tajemnicę państwową lub wojskową, sprawca świadomie działa na szkodę Państwa Polskiego, że gromadzenie lub przekazywanie takich wiadomości nierozzerwalnie połączone jest z działaniem na szkodę państwa.

Dochodzimy zatem do wniosku, że zbrodnia szpiegostwa z art. 7 MKK może być popełniona zarówno w zamiarze bezpośrednim jak i ewentualnym, że zamiarem tym musi być objęty także fakt działania na szkodę Państwa Polskiego. Sprawca ma wiedzieć o tym, że przekazywane przezeń wiadomości wyrządzą szkodę interesom państwa, skutku tego chce lub nań się godzi.

Ten moment działania na szkodę państwa odróżnia zasadniczo zbrodnię z art. 7 MKK od przestępstw przewidzianych w art. 3 i 4 dekretu z dn. 26 października 1949 „O ochronie tajemnicy państwowej i służbowej“. Stany faktyczne przewidziane w artykule 7 MKK i w artykule 3 i 4 dekretu „O ochronie tajemnicy państwowej i służbowej“ są bardzo do siebie podobne. I tu i tam mamy do czynienia z gromadzeniem lub przekazywaniem względnie ujawnianiem wiadomości stanowiących tajemnicę państwową.

Jedynego kryterium różniającego te przestępstwa należy szukać w dziedzinie subiektywnej, w sferze zamiaru sprawcy. Szkoła wyrządzone interesom Państwa musi leżeć w wypadku art. 7 MKK w sferze zamiaru sprawcy, zamiaru bezpośredniego, względnie ewentualnego, czego nie ma w wypadku przestępstw z dekretu „O ochronie tajemnicy państwowej i służbowej”.

Pojęcie szkody zostało usunięte z dyspozycji odpowiednich artykułów wyżej cytowanego dekretu. Z takiego postawienia sprawy wynika, że dekret ten jest skierowany głównie przeciwko tym, którzy nie będąc wrogami Polski Ludowej i nie działając w zamiarze wrogim, czy, jak to określa doktryna radziecka, w zamiarze kontrrewolucyjnym, postępowaniem swoim ułatwiają działalność wrogą Polsce Ludowej.

Sprawca przestępstwa z dekretu „O ochronie tajemnicy państwowej i służbowej” nie jest zdrajcą czy szpiegiem, a umyślność jego działania polega na tym, że zdaje on sobie sprawę, iż ujawnia tajemnicę państwową i pragnie tego, bądź godzi się na to — nie chce jednak bądź nie godzi się, by ujawnienie tej tajemnicy wyrządziło szkodę Państwu Polskiemu. Zagadnienie szkody nie należy do przedmiotowej istoty czynów objętych tym dekretem.

3. Przedmiotowa strona szpiegostwa i pojęcie tajemnicy państwowej i wojskowej

Każde przestępstwo popełnione w naszym ustroju godzi bezpośrednio albo pośrednio w istniejące stosunki społeczeństwa socjalistycznego. Równocześnie jednak narusza ono pewne normy ustanowione przez państwo, które normują te stosunki społeczne. Dlatego przedmiotem każdego przestępstwa są i socjalistyczne stosunki społeczne i normy prawne przez państwo ustanowione i stosunki te regulujące. Przedmiotem przestępstwa w socjalistycznym prawie karnym jest więc ustrój społeczno-gospodarczy i polityczny państwa socjalistycznego, a także socjalistyczny porządek prawny.

Pośrednim przedmiotem ochrony karnej przy zbrodni szpiegostwa będzie w najogólniejszym tego słowa znaczeniu dyktatura klasy robotniczej, bezpośrednim, zewnętrzne bezpieczeństwo państwa. Szpiegostwo jest czynem zmierzającym pośrednio do obale-

nia lub osłabienia władzy klasy robotniczej, bezpośrednio do podważenia lub osłabienia bezpieczeństwa zewnętrznego państwa ludowego. Przedmiotem czynności wykonawczej, w którym ten bezpośredni przedmiot ochrony karnej znajduje swój konkretny wyraz, są wiadomości, dokumenty lub przedmioty, które stanowią tajemnicę państwową lub które ze względu na dobro państwa powinny być zachowane w tajemnicy przed rządem państwa obcego. Te przedmioty, dokumenty lub wiadomości mogą dotyczyć najrozmaitszych dziedzin życia państwowego, dziedziny wojskowej, politycznej, dyplomatycznej, gospodarczej, dziedziny wynalazczości i innych, które mogą interesować obce państwo lub mogą mu być użyteczne na wypadek wojny lub w innych nieprzyjaznych działaniach lub zamierzeniach.

Według prawa karnego PRL przedmiotem czynności wykonawczej przy zbrodni szpiegostwa są wiadomości, dokumenty lub inne przedmioty stanowiące tajemnicę państwową lub wojskową.

Art. 7 MKK określający przestępstwo szpiegostwa nie podaje określenia pojęcia tajemnicy państwowej i tajemnicy wojskowej, pozostawiając w ten sposób orzecznictwu sądowemu swobodę w jego interpretacji. Dopiero dekret z dn. 26 października 1949 r. „O ochronie tajemnicy państwowej i służbowej” w art. 1 określił pojęcie tajemnicy państwowej i tym określeniem należałoby się obecnie posługiwać przy interpretowaniu art. 7 MKK. Stworzenie ustawowej, legalnej definicji tajemnicy państwowej było rzeczą korzystną i konieczną, gdyż w ten sposób możemy uniknąć tego, czego nie uniknęłoby się w przeciwnym wypadku, a to powstania w praktyce olbrzymiej ilości różnych często sprzecznych, kazuistycznych, pojedynczych rozstrzygnięć sądowych ustalających pojęcie tajemnicy państwowej.

Zanim jednak przejdziemy do zanalizowania tego pojęcia wypada zastanowić się krótko nad pojęciem samej tajemnicy. Należy uprzedzić, że prawo i jurysprudencja nie zajmuje się tzw. „absolutną tajemnicą”, a zatem nie zajmuje się jakimiś nierozwiązalnymi zagadkami natury lub rzeczami, które przez nikogo nie są i nie mogą być zauważone. Prawo zajmuje się jedynie tzw. „relatywną tajemnicą”, która ma miejsce wtedy, kiedy ktoś posiada znajomość jakiegoś faktu i stara się o to, by nikt inny o fakcie tym nie dowiedział się.

Powstaje zatem prawne pojęcie tajemnicy, które staje się równoznaczne z pojęciem tajemnicy relatywnej. Tylko relatywna tajemnica może być zdradzona i tylko relatywna tajemnica ma prawo do ochrony prawnej.

Podmiotem tajemnicy jest osoba, która ją posiada, dla której zachowanie tajemnicy posiada materialną lub idealną wartość i szczególnie której naruszenie tajemnicy przynosi szkodę.

Przedmiotem tajemnicy jest fakt tj. w najszerszym pojęciu przeszłe lub teraźniejsze wywarzenie, albo jakiś stan rzeczy tj. coś absolutnego i niezmiennego.

Tajemnicę państwową stanowią według dekretu z dn. 26.X. 1949 — wszelkie wiadomości, dokumenty lub inne przedmioty, które ze względu na obronę, bezpieczeństwo lub ważne interesy gospodarcze bądź polityczne Państwa Polskiego albo państwa zaprzyjaźnionego mogą być udostępnione wyłącznie osobom do tego uprawnionym.

Na pojęcie „tajemnicy państwowej” składa się zatem kilka elementów konstytutywnych:

1. **Wiadomości, dokumenty lub inne przedmioty.** Wiadomości dotyczyć muszą pewnych zdarzeń, pewnych faktów, odnosić się mogą także do pewnych dokumentów lub najogólniej mówiąc przedmiotów. Wiadomości mogą być pisemne lub ustne i powinny być prawdziwe. Faktami są konkretne zdarzenia, będące współczesnymi lub minionymi zjawiskami życia, które mogą być przedmiotem zmysłowego spostrzeżenia. Zjawiska życia wewnętrznego należą także do dziedziny faktów, jeśli tylko mogą być wykazane na zewnątrz, a co za tym idzie spostrzeżone zmysłami. Z tego względu przeżycia wewnętrzne człowieka, jak zamiary, cele, motywy, poglądy, przekonania itp. podpadają pod pojęcie faktów, skoro tylko przejawiają się w zjawiskach świata zewnętrznego i stają się dla otoczenia spostrzegalne.

Dokumentem w najobszerniejszym tego słowa znaczeniu nazywać będziemy każde pismo i każdy przedmiot, w którym człowiek przy pomocy pisma lub rysunku uzewnętrznił swoją myśl.

Przedmiot jest pojęciem bardzo szerokim i obejmuje zarówno dokumenty jak i inne pisma, rysunki, wreszcie przedmioty sensu stricto tj. twory przyrody lub pracy ludzkiej.

2. Wiadomości te, dokumenty względnie przedmioty mają być ważne ze względu na obronę, bezpieczeństwo lub interesy

gospodarcze bądź polityczne Państwa Polskiego, albo państw zaprzyjaźnionych. Miarą zatem służącą do określenia tajemnicy państwowej jest obrona, bezpieczeństwo lub ważny interes polityczny Państwa Polskiego, albo państwa z Polską zaprzyjaźnionego. Zagadnienie stawiania na równi obrony, bezpieczeństwa i interesów gospodarczych względnie politycznych Państwa Polskiego z interesami państwa z Polską zaprzyjaźnionego, omówione zostało w innym miejscu przy rozważaniu problemu karalności szpiegostwa uprawianego na terenie Polski na szkodę państwa z Polską zaprzyjaźnionego.

Zakres wiadomości, które mogą być przedmiotem tajemnicy państwowej jest bardzo szeroki. Na podkreślenie zasługuje tu postawienie interesów gospodarczych na równi z obroną i bezpieczeństwem państwa. Sprawy gospodarcze odgrywają w państwie budującym podstawy socjalizmu olbrzymią rolę. Jest rzeczą zrozumiałą, że wiadomości dotyczące rozmiaru i kierunku różnych gałęzi produkcji, jej technicznych metod, planów inwestycyjnych, polityki cen, importu czy eksportu, czy też ogólnego położenia finansowego państwa pozostają w ścisłym związku z obroną i bezpieczeństwem państwa i mogą być wykorzystane dla szkodenia interesom zarówno gospodarczym państwa, jak i samemu bezpieczeństwu i obronie.

Jest rzeczą zrozumiałą, że wyliczenie wszystkich wiadomości stanowiących tajemnicę państwową jest trudne. Ustawodawstwo karne Związku Radzieckiego zna wykaz takich wiadomości stanowiących szczególnie chronioną tajemnicę państwową, ustalony uchwałą Rady Ministrów ZSRR z dn. 8 czerwca 1947 r. Wykaz ten rozróżnia cztery zasadnicze grupy wiadomości: wojskowe, gospodarcze, o wynalazkach i odkryciach oraz innego rodzaju jak np. dotyczące polityki zagranicznej.

U nas dekret o ochronie tajemnicy państwowej i służbowej z dn. 26.X.1949 r. zapowiada w ust. 2 art. 1 wydanie przez Radę Ministrów uchwały mającej szczegółowo określić zakres wiadomości, dokumentów lub innych przedmiotów jako stanowiących tajemnicę państwową. Uchwała taka przyczyniłaby się do lepszego zrozumienia pojęcia i istoty tajemnicy państwowej.

3) Trzecim wreszcie elementem tajemnicy państwowej jest wymóg, że wiadomości te (dokumenty, przedmioty) mogą być ze względu na obronę, bezpieczeństwo czy też ważne interesy gospo-

darcze bądź polityczne państwa, udostępnione wyłącznie osobom do tego uprawnionym. Z powyższego wynika, że „nosicielami” tajemnicy państwowej mogą być wyłącznie osoby, które z racji swojej funkcji, swego stanowiska urzędowego czy też z racji swej pracy mają dostęp do tej tajemnicy. Wiadomości (dokumenty, przedmioty), które są ze względu na swą powszechną jawność dostępne każdemu, nie stanowią tajemnicy państwowej.

Pojęcia tajemnicy wojskowej ani MKK, ani inne akty ustawodawcze PRL nam nie podają. Można by, posługując się definicją pojęcia tajemnicy państwowej przyjętą przez dekret z dn. 26. X. 1949 r., dojść do mylnego, naszym zdaniem wniosku, że pojęcie tajemnicy państwowej jako pojęcie obszerniejsze mieści w sobie i pojęcie tajemnicy wojskowej jako pojęcia ciaśniejszego. Tajemnicę wojskową stanowiłyby więc wiadomości, dokumenty lub inne przedmioty, które ze względu na obronę i bezpieczeństwo państwa mogą być udostępnione wyłącznie osobom do tego uprawnionym. Wiadomości zatem dostępne każdemu ze względu na swoją powszechną jawność np. rodzaje stopni wojskowych, kolor mundurów itp. nie stanowiłyby tajemnicy wojskowej.

Taka definicja tajemnicy wojskowej przy stosowaniu art. 7 MKK wydaje się być nie do przyjęcia. Bo przecież gromadzenie i ujawnienie obcemu państwu lub jego agentom wiadomości powszechnie jawnych, stanowi zbrodnię szpiegostwa. Przyjąć zatem należy jak najobszerniejsze pojęcie tajemnicy wojskowej, którą stanowiłyby wiadomości dotyczące wojskowej obrony państwa lub jego sił zbrojnych, choćby wiadomości te ze względu na swą powszechną jawność były każdemu dostępne.

Strona przedmiotowa szpiegostwa polega na gromadzeniu lub przekazaniu wiadomości stanowiących tajemnicę państwową lub wojskową. Gromadzenie ujęte jest jak najszerszej, polega ono na poszukiwaniu, uzyskaniu i przechowywaniu wiadomości, dokumentów czy przedmiotów stanowiących tajemnicę państwową lub wojskową. Ustawodawca polski ujął pojęcie szpiegostwa bardzo szeroko. Definicja szpiegostwa z art. 7 MKK obejmuje zarówno szpiegostwo międzynarodowe jak i szpiegostwo wewnętrzne. Zarówno przekazywanie względnie gromadzenie w celu przekazania tych wiadomości obcemu rządowi, obcej organizacji czy też

i osobie prywatnej, do posiadania takich wiadomości nieuprawnionej, stanowi zbrodnię z art. 7 MKK.

Zasadniczym elementem konstytutywnym zbrodni szpiegostwa z art. 7 MKK jest wymóg działania na szkodę Państwa Polskiego, wymóg który musi być objęty zamiarem sprawcy.

Podobnie określa zbrodnię szpiegostwa art. 58⁶ KK RFSRR. Szpiegostwem jest „przekazanie, zabór lub gromadzenie w celu przekazania obcym państwom, kontrrewolucyjnym organizacjom lub osobom prywatnym wiadomości stanowiących ze względu na swą treść szczególnie chronioną tajemnicę państwową”. Dla bytu zbrodni szpiegostwa, według prawa karnego Związku Radzieckiego, nie ma znaczenia okoliczność, komu bezpośrednio przekazywane są wiadomości stanowiące tajemnicę państwową, państwom obcym, organizacjom kontrrewolucyjnym czy osobom prywatnym.

Szpiegostwo stanowi jedną z postaci zdrady Ojczyzny. Obywatel ZSRR, który dopuścił się szpiegostwa ponosi odpowiedzialność z artykułów o zdradzie Ojczyzny (art. 58^{1a} i 58^{1b}).

Szpiegostwo popełnione przez cudzoziemca kwalifikować się będzie jako zbrodnia szpiegostwa z art. 56⁶ KK RFSRR.

4. Zagadnienie karalności szpiegostwa uprawianego na szkodę innego państwa

Jak przedstawia się w świetle obowiązującego prawa karnego PRL kwestia odpowiedzialności za szpiegostwo uprawiane na terenie Państwa Polskiego na szkodę państwa obcego, w szczególności państwa z Polską zaprzyjaźnionego?

Do czasu wejścia w życie dekretu z dn. 26.X.1949 r. o ochronie tajemnicy państwowej i służbowej sprawa była niepewna i co najmniej wątpliwa. Art. 7 MKK wyraźnie mówi o działalności szpiegowskiej na szkodę Państwa Polskiego. Gdy porównamy art. 7 MKK z innymi artykułami tego dekretu umieszczonymi w rozdziale I traktującym o przestępstwach przeciwko bezpieczeństwu publicznemu jak np. z art. 1, czy art. 3, zobaczymy, że ustawodawca tam gdzie chce wziąć w ochronę interesy państw sprzymierzonych wyraźnie o nich wspomina. Art. 1 § 1 MKK określający przestępstwo zamachu gwałtownego na jednostkę sił zbrojnych polskich wyraźnie mówi także o siłach zbrojnych sprzymierzonych, a art. 3 p. 1 określający sabotaż, nakazuje karać każdego, kto dopuszcza się aktów sabotażu, przez „niszczenie lub czynienie niezdat-

nymi do użytku zakładów lub urządzeń użyteczności publicznej albo komunikacji publicznej bądź urządzeń służących obronie Państwa Polskiego lub sprzymierzonego". Możliwym zatem dojdzie do wniosku, że skoro dekret nie wspomina wyraźnie w art. 7 o działaniu na szkodę państwa zaprzyjaźnionego, szpiegostwo uprawiane na szkodę tego państwa byłoby bezkarne. Nie ułatwia także rozwiązania zagadnienia brak określenia pojęcia tajemnicy państwowej i wojskowej. Wobec braku określenia przez ustawodawcę pojęć tajemnicy państwowej i wojskowej, posługiwano się określeniem tajemnicy państwowej przyjętym przez uchylone i nieobowiązujące rozporządzenie Prezydenta RP z dn. 24 października 1934 r. o niektórych przestępstwach przeciwko bezpieczeństwu państwa. Tajemnicę państwową według powołanego rozporządzenia stanowiły wiadomości, dokumenty lub inne przedmioty, które należy tylko ze względu na dobro Państwa Polskiego zachować w tajemnicy przed rządem państwa obcego.

Brak określenia pojęcia tajemnicy państwowej w ustawodawstwie karnym Polski Ludowej usunięty został dopiero z chwilą wejścia w życie dekretu o ochronie tajemnicy państwowej i służbowej. Przez dokładne sprecyzowanie pojęcia tajemnicy państwowej dekret z 1949 r. posłużył nam do należytej interpretacji art. 7 MKK w sensie przyjęcia karalności szpiegostwa uprawianego także na szkodę państwa z Polską zaprzyjaźnionego a zwłaszcza Związku Radzieckiego i państw demokracji ludowej. Tajemnicę państwową stanowią bowiem wszelkie wiadomości, dokumenty lub inne przedmioty, które ze względu na obronę, bezpieczeństwo lub ważne interesy gospodarcze bądź polityczne Państwa Polskiego albo państwa zaprzyjaźnionego mogą być udostępnione wyłącznie osobom do tego uprawnionym. Posługując się zatem określeniem pojęcia tajemnicy państwowej przyjętym przez dekret z dn. 26.X.1949 r. przy stosowaniu art. 7 MKK przyjąć należy, że gromadzenie lub przekazywanie wiadomości, które ze względu na ochronę, bezpieczeństwo lub ważne interesy gospodarcze lub polityczne państwa zaprzyjaźnionego z Polską należy zachować w tajemnicy, nierozdzielnie połączone jest z działaniem na szkodę Państwa Polskiego. Innymi słowy szpiegostwo uprawiane na szkodę państwa z Polską zaprzyjaźnionego jest równocześnie działaniem na szkodę interesów Polski Ludowej i sankcja karna z art. 7 MKK będzie miała w tym wypadku pełne zastosowanie.

Czyny szpiegowskie skierowane przeciwko bezpieczeństwu zewnętrznemu krajów z Polską Ludową zaprzyjaźnionych tj. Związku Radzieckiego i krajów demokracji ludowej, są skierowane równocześnie i przeciwko bezpieczeństwu Polski, bo przyjaźń i sojusz ze Związkiem Radzieckim i krajami demokracji ludowej, zwartość i siła obozu pokoju stanowią zasadniczą rękojmię bezpieczeństwa Polski Ludowej.

Przyjęcie karalności szpiegostwa uprawianego na szkodę państwa z Państwem Polskim zaprzyjaźnionego jest wyrazem prawdziwego internacjonalizmu, współpracy i przyjaźni państw demokracji ludowej i kraju zwycięskiego socjalizmu. Ma ono wymowę w okresie wzrastającej współpracy między miłującymi pokój państwami demokracji ludowej. Rządy tych państw, w ramach współpracy mogą sobie udzielać wzajemnie wiadomości stanowiących ich tajemnicę państwową i dlatego jest rzeczą zrozumiałą, że takie wiadomości muszą mieć zapewnioną ochronę, by nie dostały się do osób lub państw niepowołanych.

Internacjonalistyczne zasady naszej Konstytucji wyrażają gotowość Polski Ludowej do kontynuowania walki przeciwko agresji imperialistycznej, walki o pokój i suwerenność narodów w wielkim obozie pokoju i postępu, któremu przewodzi Związek Radziecki.

Z uwagi właśnie na międzynarodową solidarność interesów wszystkich ludzi pracy w ich walce o socjalizm, ustawodawstwo karne Związku Radzieckiego przyjmuje również zasadę karalności szpiegostwa uprawianego przeciwko jakiemukolwiek państwu mas pracujących, chociażby nie wchodziło ono w skład Związku Radzieckiego. Ustala tę zasadę ust. 2 art. 58¹ KK RFSRR, w którym to artykule ustawodawca radziecki określa istotę przestępstwa kontrrewolucyjnego do którego zalicza także szpiegostwo. Ten przepis radzieckiego ustawodawstwa karnego nie ma tylko znaczenia deklaratoryjnego. W wyniku drugiej wojny światowej sytuacja międzynarodowa zmieniła się o tyle, że cały szereg państw środkowo i południowo europejskich jak Polska, Czechosłowacja, Węgry, Bułgaria, Rumunia, Albania stały się państwami mas pracujących, których byt państwowy i niepodległość są chronione także przez prawo karne Związku Radzieckiego.

Na odmiennych zupełnie podstawach wyrasta i posiada zupełnie odmienny charakter zagadnienie karalności szpiegostwa uprawianego na szkodę innego państwa w państwach burżuazyjnych.

Typowym w tym względzie jest ustawodawstwo Szwajcarii. Szwajcaria jest państwem neutralnym, a jej neutralność zagwarantowana jest aktem paryskim z 1815 r. Jako państwo neutralne musi Szwajcaria przestrzegać w czasie wojny zobowiązań jakie nałożyła na państwa neutralne konwencja haska z 1907 r. Następstwem tej neutralności jest z jednej strony szanowanie przez państwa wojujące terytorialnej neutralności Szwajcarii, a z drugiej strony Szwajcaria jako państwo neutralne nie może ani czynnie, ani biernie popierać żadnej ze stron wojujących, tzn. nie może zezwalać na przemarsz wojsk i kolumn sanitarnych, transport amunicji jednej ze stron prowadzących wojnę, przez swe terytorium.

Nie wolno jej w jakikolwiek inny sposób pomagać państwom wojnę prowadzącym, jak również nie wolno jej tolerować na swoim terytorium żadnej wojskowej akcji szpiegowskiej. To ostatnie zobowiązanie tłumaczy nam wprowadzenie do Szwajcarskiego Kodeksu Karnego z dn. 21 grudnia 1937 r. przepisu art. 301 o tzw. szpiegostwie wojskowym na szkodę innego państwa .

Przepis ten ma na celu nie jakby się wydawało, ochronę obcego państwa przed szpiegostwem uprawianym na jego szkodę przez inne obce państwa lecz tylko i wyłącznie ochronę neutralności Szwajcarii. Przepis ten nie jest znany ustawodawstwom innych państw europejskich, jest prostą konsekwencją neutralności Szwajcarii i zmierza do uniknięcia trudności, które mogą powstać dla Szwajcarii jeżeli na jej terenie ktoś będzie uprawiał szpiegostwo wojskowe na szkodę innego obcego państwa.

Doktryna szwajcarska odróżnia w tym przestępstwie szpiegostwa wojskowego na szkodę innego obcego państwa dwa odrębne delikty. Pierwszy skierowany jest przeciwko państwu obcemu i ma na celu wyrządzenie szkody temu obcemu państwu, drugi skierowany jest przeciwko Szwajcarii i ma na celu naruszenie jej neutralności. Prawo szwajcarskie karze tylko drugie przestępstwo, a konsekwencją tego stanowiska jest, że jak z jednej strony państwo obce, na szkodę którego szpiegostwo wojskowe było na terytorium Szwajcarii uprawiane, może powtórnie ukarać sprawcę, mimo, że był już za swój czyn ukarany przez sądy szwajcarskie, tak z drugiej strony Szwajcaria nie jest obowiązana brać pod uwagę kary orzeczonej już za ten sam czyn przez państwo poszkodowane.

Fakt zagrożenia tego przestępstwa karą grzywny, albo karą pozbawienia wolności od trzech dni do trzech lat świadczy

wyraznie o nieprzywiązywaniu przez Szwajcarię zbytnej wagi do tego rodzaju szpiegostwa, a historia dwóch ostatnich wojen światowych, w czasie których właśnie Szwajcaria była siedliskiem całego szeregu organizacji szpiegowskich różnych państw, trudniących się szpiegostwem na szkodę innych obcych państw oraz fakt, że do rzadkich i bardzo nielicznych wypadków należało pociągnięcie obcokrajowca do odpowiedzialności karnej z tego przepisu kodeksu karnego, przed sądami szwajcarskimi, każe twierdzić, że przepis art. 301 szwajcarskiego kodeksu karnego należy raczej do przepisów papierowych.

Wyraźny moment klasowości uwidacznia się w różnicy stanowisk państw socjalistycznych a państw burżuazyjnych dotyczących ujęcia zagadnienia karalności szpiegostwa uprawianego na szkodę innego państwa. Ustawodawstwo Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej czy Związku Radzieckiego kierowało się w ustaleniu zasady karalności szpiegostwa uprawianego na szkodę innego państwa ludu pracującego względami prawdziwego internacjonalizmu, przyjaźni i współpracy tych państw w walce o utrwalenie porządku socjalistycznego.

Państwo burżuazyjne Szwajcaria miała na celu ochronę własnych interesów, ochronę interesów klasy posiadającej, która pod płaszczykiem neutralności mogłaby się wzbogacać na szkodę narodów znajdujących się w wojnie.

5. Represja karna

Kara za szpiegostwo musi odpowiadać całemu szeregowi warunków. Z uwagi na to, że przy przestępstwie szpiegostwa wchodzi w grę byt i niepodległość państwa, jego samoobrona przed atakami wroga, kara za nie winna mieć na celu bezwzględne unieszkodliwienie szpiega. Musimy mieć zawsze na uwadze, że warunkiem zwycięstwa socjalizmu jest zdecydowane dławienie przez dyktaturę klasy robotniczej wszelkich przejawów walki prowadzonej przeciwko państwu ludowemu celem obalenia względnie osłabienia dyktatury proletariatu i ustroju polityczno-gospodarczego państwa ludowego. Jakikolwiek brak zdecydowania wobec szpiega jako wroga klasowego, jakikolwiek przejaw łagodności wobec niego, mógłby być poczytany jako dowód słabości władzy ludowej i byłby zgubny dla interesów klasy robotniczej.

Pełne unieszkodliwienie szpiega osiągniemy w razie zastosowania kary śmierci, która będzie jedyną celową karą podczas wojny, zwłaszcza w obszarze działań wojennych, gdzie nie ma czasu ani możliwości na wymierzanie kary pozbawienia wolności i gdzie zachodzi konieczność natychmiastowego i skutecznego pozbycia się szpiega. Także i w czasie pokoju należy dążyć do unieszkodliwienia szpiega, a celu tego nie osiągnie się przy pomocy krótkoterminowych kar pozbawienia wolności. Długoterminowa kara pozbawienia wolności powoduje z jednej strony utratę przez szpiega jakichkolwiek szans do ponownego rozpoczęcia takiej samej działalności, a z drugiej strony zerwanie nawiązanych przez niego stosunków i kontaktów szpiegowskich.

Wreszcie należy mieć na uwadze przy stosowaniu kary za przestępstwo o tak dużym ciężarze gatunkowym jakim jest szpiegostwo i prewencję generalną. Moment odstraszenia innych winien odgrywać decydującą rolę.

Ustawodawstwo radzieckie, oceniając należycie niebezpieczeństwo społeczne zbrodni szpiegostwa, przewiduje w razie popełnienia zbrodni szpiegostwa przez obywatela radzieckiego, najwyższy wymiar kary, karę śmierci z konfiskatą całego mienia, a przy istnieniu okoliczności łagodzących karę pozbawienia wolności na okres lat dziesięciu, z konfiskatą całego mienia, przy czym kara pozbawienia wolności może być przedłużona na okres do lat 15. Jest rzeczą godną zanotowania, że według ustawodawstwa Związku Radzieckiego, upływ okresu przedawnienia od chwili popełnienia przestępstwa szpiegostwa nie zawsze jest okolicznością wyłączającą karalność czynu. Kwestię stosowania przedawnienia rozstrzyga w każdym wypadku sąd według swego swobodnego uznania.

Prawo karne PRL przewiduje za zbrodnię szpiegostwa karę śmierci, karę dożywotniego więzienia i długoterminowe kary pozbawienia wolności ustalając dolną granicę na lat pięć.

Już sankcja karna przewidziana za zbrodnię szpiegostwa w prawie karnym Związku Radzieckiego i Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej świadczy o słuszności naszego stanowiska domagającego się surowej represji karnej za zbrodnię szpiegostwa. Może się wydawać, że postulat surowej represji karnej w tym wypadku nie da się uzasadnić z uwagi na humanistyczne założenia socjalistycznego prawa karnego, dążącego do resocjalizacji człowieka,

z uwagi na wychowawcze cele socjalistycznego wymiaru sprawiedliwości.

Nauka Lenina i Stalina o dwu aspektach jedyne go zadania kary w ustroju dyktatury klasy robotniczej, które dialektycznie łączy w represji karnej zadanie ukarania z zadaniem wychowania, nauka o znaczeniu przekonywania i przymusu, winna stanowić wskazówkę dla socjalistycznego prawa karnego.

Uzasadnieniem kary w państwie socjalistycznym jest konieczność ochrony przed zamachami przestępczymi podstaw socjalizmu, socjalistycznego ustroju państwowego i socjalistycznego porządku prawnego. Cechą szczególną kary w państwie socjalistycznym jest to, że kara nie jest oderwana od środków wychowawczych, a jest z nimi nierozzerwalnie związana. Sąd państwa socjalistycznego, wymierzając karę, nie tylko karze przestępców, lecz ma również na celu ich poprawę i reedukację. Sąd wychowuje obywateli w duchu wierności ojczyźnie, w duchu bezwzględne go przestrzegania ustaw państwa socjalistycznego i szacunku dla zasad współżycia socjalistycznego. Kara w socjalistycznym prawie karnym spełnia zadania prewencji ogólnej w połączeniu z zadaniami prewencji szczególnej. Kara śmierci traktowana jest jako środek wyjątkowy i przejściowy.

Ale mimo tych założeń nauki socjalistycznej należy w pewnych wypadkach odstąpić od resocjalizacji przestępcy, gdy ta resocjalizacja okazuje się nierealną, gdy z góry można przewidzieć, że przestępcy nie da się wychować, nie uda się z niego zrobić pełnowartościowego członka społeczności socjalistycznej. Wypadek taki zachodzić będzie często niewątpliwie przy zbrodniach szpiegostwa. Człowiek, który dopuszcza się jednego z najcięższych przestępstw, bo przestępstwa godzącego w byt i niepodległość państwa, w jego bezpieczeństwo zewnętrzne, we władzę ludu pracującego, o ile po jego stronie nie zachodzą wyjątkowo łagodzące okoliczności, świadczące o małym nasileniu złej woli — taki człowiek nie daje gwarancji poprawy i co do niego nie ma widoków na jego reedukację.

Lenin podkreślał niejednokrotnie, że „śmieszne byłoby i bezsensowne wyrzekać się terroru i zdławienia obszarników,

kapitalistów i ich sługusów, którzy sprzedają Rosję zagranicznym imperialistom. Śmieszne byłoby próbować „przekonywać” i w ogóle „oddziaływać psychicznie” na nich”¹⁾.

Z reedukacji człowieka będącego winnym zbrodni szpiegostwa, należałoby raczej zrezygnować z uwagi na dobro państwa, a surowa kara wymierzona za zbrodnię szpiegostwa działać będzie odstrasżająco na inne chwiejne elementy, które zrozumieją, że ojczyzna socjalistyczna żąda od swych obywateli bezwzględnej wierności i nie dopuści do jakichkolwiek zamachów na jej byt i niepodległość.

VII

Uwagi końcowe

Duży i skomplikowany problem szpiegostwa nie został oczywiście w tej krótkiej pracy wyczerpująco potraktowany. Zagadnień związanych z tym problemem jest tak wielka ilość, że stanowić one muszą dziedzinę specjalnych dociekań naukowych.

W tym krótkim rzucie, omawiając najistotniejsze zagadnienia, staraliśmy się przedstawić szpiegostwo jako jedną z najcięższych zbrodni skierowanych przeciwko Państwu Ludowemu, jako jeden z czynników przygotowujących wojnę.

Jednym z najistotniejszych postulatów jest ściśle rozróżnienie szpiegostwa od zdrady. Jako kryterium odróżniające należy przyjąć zgodnie z nauką radziecką i nakazem Konstytucji PRL kryterium obywatelstwa sprawcy. Obywatel polski dopuszczający się szpiegostwa staje się winnym zdrady Ojczyzny.

Dalszym zagadnieniem wymagającym ścisłego unormowania jest problem odróżnienia szpiegostwa międzynarodowego, które jest szpiegostwem we właściwym tego słowa znaczeniu, od szpiegostwa wewnętrznego. Ujęcie tych dwóch rodzajów szpiegostwa w dyspozycji jednego przepisu prawnego wydaje się być niewłaściwym, gdyż jest rzeczą niemożliwą należyte uwypuklenie w jednej dyspozycji przepisu cech istotnych dla szpiegostwa międzynarodowego i szpiegostwa wewnętrznego. Wprawdzie w obu

¹⁾ Lenin: Dzieła, t. 28, str. 171 (wyd. ros.).

tych rodzajach szpiegostwa znajdują się elementy wspólne, którymi są pobudki działania sprawcy, pobudki wrogie państwu ludowemu oraz fakt gromadzenia i przekazywania wiadomości — to jednak istotnym elementem odróżniającym jeden rodzaj szpiegostwa od drugiego będzie wejście w porozumienie w sposób bezpośredni lub pośredni z rządem obcego państwa lub obcą organizacją — przy szpiegostwie międzynarodowym, czego nie spotykamy przy szpiegostwie wewnętrznym.

Przedmiot ochrony karnej jest także różny, przy szpiegostwie międzynarodowym przedmiotem tym jest zewnętrzne bezpieczeństwo państwa, przy szpiegostwie wewnętrznym jego wewnętrzne bezpieczeństwo. W konsekwencji i przedmiot czynności wykonawczej jest inny. Przy szpiegostwie międzynarodowym przedmiotem tym są wiadomości wszelkiego rodzaju, dotyczące najróżnorodniejszych dziedzin życia państwowego, a nawet życia prywatnego różnych osób, które to wiadomości nie muszą stanowić tajemnicy państwowej w państwie na szkodę którego szpiegostwo jest uprawiane, a mogą być dla wszystkich dostępne z uwagi na swą jawność. Przy szpiegostwie wewnętrznym przedmiotem czynności wykonawczej mogą być tylko takie wiadomości, które stanowią tajemnicę państwową. Definicja szpiegostwa winna być w ten sposób ujęta, aby obejmowała nie tylko samo poszukiwanie, gromadzenie i przekazywanie wiadomości interesujących obce państwo, ale także wszelkie czynności organizacyjne i o charakterze pomocniczym, jak ułatwienie ucieczki szpiegom, przechowywanie ich itp.

Pod pojęcie szpiegostwa winna podpadać każda czynność zmierzająca do zbierania i przekazywania obcemu państwu względnie obcej organizacji jakichkolwiek wiadomości jakie mogą mu być użyteczne, bez względu na ich rodzaj i bez względu na ich jawny lub tajny charakter. W ten sposób mianem szpiegostwa objęte by były także i czynności o charakterze organizacyjnym i pomocniczym.

Szpiegostwo jako jedno z najcięższych przestępstw kontrrewolucyjnych skierowanych przeciwko bytowi Państwa Ludowego winno się spotkać z bardzo surową represją karną. Kara śmierci

względnie kara długoterminowego więzienia byłaby najbardziej celowym środkiem w zwalczaniu szpiegostwa.

Socjalistycznemu prawu karnemu w jego walce ze szpiegostwem winna przyświecać jako główny cel ochrona ustroju socjalistycznego i utrwalenie pokoju zapewniającego państwom ludu pracującego dalszy rozwój budownictwa socjalistycznego.

Р Е З Ю М Е

Шпионаж — это проблема жизненная и веская.

Шпионаж, который первоначально был средством, облегчающим ведение войны, а с течением времени стал средством, подготовляющим войну, приобретает исключительное значение в настоящее время, когда после начальных опытов второй войны, миролюбивые народы борются с поджигателями новой войны и всеми способами стараются ее избежать.

Шпионаж, как фактор, подготовляющий войну, угрожает не только целостности и независимости отдельных государств, но косвенно угрожает и всему человечеству, обороняющемуся от новой войны. Шпионаж является преступлением против мира.

Шпионажем интересуется в равной степени международное и уголовное право. В международном праве понятие шпионажа весьма ограничено. Согласно Гаагской конвенции, шпионом называется только такое лицо, которое, действуя тайно или под ложным предлогом, собирает или пытается собрать сведения в районе оперативных действий воюющей стороны с целью сообщения этих сведений противной стороне.

Уголовное право должно охватить значительно больший круг лиц, если хочет успешно бороться с шпионажем.

Успешная борьба с шпионажем в значительной степени зависит от законодательства против шпионажа. Так как деятельность шпионов заключается не только в выведывании, накоплении и передаче разных сведений чужому государству, но также в разных действиях организационного характера, как напр. вербовка шпионов, образование новых петель шпионской сети — определение понятия шпионажа должно быть выражено таким образом, чтобы, исходя из основного критерия, каким является заключение соглашения (прямым или косвенным образом) с правительством чужого государства или с чужой организацией, охватывало не только поиски и передачу чужому правительству интересующих его сведений, но также всякие действия организационного и подсобного характера.

Следует отличать шпионаж в мирное время от шпионажа во время войны. Преследуют они различные цели. Задачей первого является подготовка войны, второго — облегчение ее ведения. Важное значение, с точки зрения уголовного права, имеет деление шпионажа на шпионаж международный, которым занимается одно государство во вред другому, и шпионаж внутренний, который замкнут в сфере интересов одного государства, как, напр. собирание и хранение тайных сведений в пользу действующей в стране подпольной организации, не имеющей никакой связи с чужим государством.

Деление на шпионаж военный, политический и экономический знают почти все новейшие законодательства. В современной войне дело не ограничивается лишь столкновением двух армий: новейшая война — это гигантская борьба военных, экономических, нравственных и интеллектуальных сил воюющих стран.

Политический и экономический шпионаж по крайней мере столь же важен, как военный. Эти три вида шпионажа нельзя точно разграничить, так как они взаимно дополняют друг друга и тесно с собой связаны. Как критерий различия между этими тремя видами шпионажа, можно принять или цель, которую шпионаж имеет в виду, или же объективный факт существования шпионажа военного, политического или экономического характера. Принятие, как отличительного признака, цели, которую имеет ввиду шпионаж, основано не только на логическом определении понятия, но и на доктрине, а также юридической практике государств.

Понятие шпионажа и измены тесно связаны друг с другом. Известны три критерия, отличающие эти два понятия: мотив действия, объективный элемент действия и критерий гражданства.

Сторонники теории, принимающей мотив действия, как отличительный признак, придерживаются мнения, что желание вредить какому — нибудь государству и представляет собой тот признак который отличает измену от шпионажа. Руководясь критерием объективных элементов действия, некоторые усматривают в факте обнаружения или передачи государственной тайны измену, в действиях же, направленных к розыску и выслеживанию тайны с целью овладеть ею — шпионаж.

Самым простым и логическим является критерий гражданской принадлежности виновника.

Гражданин данного государства, виновный в деянии, признаки которого исчерпывают понятие шпионажа, совершает измену, так как нарушает долг верности по отношению к собственному отечеству. Иностранец, совершающий такое деяние не нарушает долга верности, ибо таковой по отношению к иностранцу не существует, но является виновным в преступлении шпионажа.

Шпионаж, как фактор, подготовляющий войну и тем самым направленный против мира, следует считать деянием крайне безнравственным. Переходя к обсуждению преступления шпионажа в уголовном праве Польской Народной Республики, автор обсуждает шпионаж, как преступление контрреволюционного характера, субъективную и объективную сторону преступления шпионажа, вопрос о наказуемости шпионажа, совершаемого во вред другому государству и вопрос о репрессивных мерах уголовного характера.

Согласно с советской наукой автор признает шпионаж контрреволюционным преступлением, так как он стремится к свержению власти трудящихся и направлен против внешней безопасности народного государства и против основных достижений пролетарской революции.

Для наличия преступления шпионажа, предусмотренного ст. 7 декрета от 18 июля 1946 г. так называемого „Малого уголовного кодекса“ требуется существование контрреволюционного умысла, прямого или косвенного (эвентуального). Контрреволюционный умысел возникает из контрреволюционных мотивов; т.е. мотивов, враждебных Народной Польше.

Контрреволюционный умысел имеет место тогда, когда виновник хочет поразить видовой объект шпионажа — внешнюю безопасность государства.

Косвенный (эвентуальный) контрреволюционный умысел имеет место при преступлении шпионажа тогда, когда виновник по существу не хочет, чтобы его поступок угрожал внешней безопасности государства, но предвидит, что это может случиться, и с этим мирится.

Косвенным предметом уголовной охраны при преступлении шпионажа будет в самом общем значении этого слова диктатура рабочего класса, прямым — внешняя безопасность государства.

Предметом исполнительного действия, при котором этот прямой объект уголовной охраны приобретает свое конкретное выражение являются сведения, документы и вообще предметы, пред-

ставляющие государственную или военную тайну. Так как ст. 7 „Малого уголовного кодекса“, определяющая преступление шпионажа не дает определения государственной или военной тайны, следует пользоваться при толковании этой статьи определением понятия государственной тайны, принятым в декрете от 26/X 1949 г. „Об охране государственной и служебной тайны“. Государственной тайной являются, согласно декрету от 26/X 1949 г., всякие сведения, документы или иные предметы, которые по стратегическим соображениям, по соображениям безопасности или в виду важных экономических или политических интересов Польского Государства или же дружественного государства, могут быть доступны исключительно лицам для этого уполномоченным. Субъективная сторона шпионажа заключается в накоплении или передаче таких именно сведений, составляющих государственную или военную тайны.

Вопрос о наказуемости шпионажа во вред иному государству автор, на основании анализа предписаний декрета об охране государственной и служебной тайны, разрешает в том смысле, что шпионаж направленный к причинению вреда государству, находящемуся в дружественных отношениях с Польшей, является одновременно действием, вредящим интересам Народной Польши, и наказание, предусмотренное ст. 7 „Малого уголовного кодекса“ будет иметь в этом случае полное применение.

Исходя из соображения, что условием победы социализма является решительное подавление диктатурой рабочего класса всяких проявлений борьбы, направленной против народного государства, автор требует строгого наказания за преступление шпионажа.

Социалистическое уголовное право в его борьбе с шпионажем должно руководиться, как главной целью, защитой социалистического строя и упрочением мира, обеспечивающего государствам трудящихся дальнейшее развитие социалистического строительства.

SUMMARY

The vital and of great significance problem of espionage, which at first being a medium facilitating the conduct of war becomes in time a medium by which a war is prepared — assumes a particular significance to day, when following the sad experiences of the II world war the peace loving nations defend themselves against the outbreak of a new war and want by all means to avoid it.

Espionage as a war preparing factor threatens not only the integrity and independence of the separate states, but indirectly it is a menace to world peace and to the whole mankind defending itself against a new war. Espionage becomes a crime committed to peace.

In espionage are interested both the international law and the criminal law. In the international law the term spy is very limited. According to Hague convention a spy is only a person, who acting secretly or under a false pretext collects, or attempts to collect informations on the operative terrain of militant side for the purpose of delivering the informations to the opposite side.

The criminal law must comprise within its limits a considerable larger circle of persons if it aims to fight efficiently espionage. The efficiency of the fight against espionage is dependent to a considerable degree on the anti-espionage legislation. Because the activities of spies consist not only in search, collection and supplying the foreign state with various informations, but also in the undertaking of various functions of an organizing character, as recruiting of spies, the organization of new links of the espionage net — therefore the definition of espionage should be formed in such a way, as to basing on the fundamental criterium, which is the entering into agreement in a direct or indirect way with the government of a foreign state or foreign organization included not only the search delivery to a foreign government infor-

mations interesting it, but also all activities of an organizing and auxiliary character.

Espionage in peace-time and espionage during war-time differing by their purpose are discerned. The aim of the first is to prepare war, the purpose of the second — to facilitate its conduct. From the point of view of the criminal law it is important to differentiate international espionage, which is carried out by one state to the disadvantage of the other, and the internal espionage, which takes place in the sphere of interests within one and the same state e. g. the collection and keeping of secret informations to the advantage of an acting in the country underground organization, which has no connections with any foreign state. Almost to all modern legislations is known the classification of espionage into military, political and economical. In an up to date war there is not only an encounter of two armies, an up to date war is a gigantic conflict of military, economic, moral and intellectual forces of both sides waging it. Political and economic espionages are at least equally important as the military one. The three kinds of espionage not only cannot be strictly separated, but on the contrary they mutually complement and hook on to one another. As a criterium differentiating the three kinds of espionage can be taken either the purpose, to which espionage is conducted, or the objective fact of carrying out espionage either along the military, or political, or economic sectors. Assuming purpose, for which espionage is carried out as a differentiating criterium finds its basis not only in the logical treatment of the problem, but also in the doctrine and judicature of states.

The terms of espionage and treason are closely connected. There are three known criteria, by which the two terms are differentiated. Criterium of the motive of the action, criterium of objective elements of the action and criterium of the citizenship of the doer. Followers of the conception accepting the motive of action as the differentiating criterium base their opinion on the view, that the desire, eagerness to act to a disadvantage to some state, is the criterium differentiating treason from espionage. Taking the criterium of objective elements of the action some see in the act of revealing, or conveying of a state secret — treason and in the action, consisting of search and spying with a desire to obtain the secret — espionage. The most simple and logic is the cri-

terium of the citizenship of the doer. A citizen of a given state committing an act, the elements of which complete the term of espionage, becomes guilty of treason, because he violates the duty of loyalty to his own native country. A foreigner committing such an act, does not violate any such duty of loyalty, because there is not such duty concerning foreigners, therefore he becomes only guilty of crime of espionage.

Espionage as a factor preparing war and therefore directed against peace should be regarded as a most immoral act. Discussing the crime of espionage in the light of the criminal law of the Polish People Republic, the author deals with espionage as a contra-revolutionary offence, discusses the subjective and objective side of the crime of espionage, the problem of punishment of espionage carried out to a disadvantage to another state and finally deals with the problem of penal repression.

In accordance with the Soviet Union science the author treats espionage as a contra-revolutionary crime, because it aims to the overthrowing of the power of the working people and is directed against the external security of the people's state and the fundamental achievements of the proletariat revolution.

To the existence of the offence of espionage normalized by the 7 article of the Decree of 13th of June, 1946, called the small criminal code, a contra-revolutionary direct or eventual intention is required. The contra-revolutionary intention arises from contra-revolutionary motives, that is from motives hostile to Democratic Poland. Direct contra-revolutionary intention takes place in case, when the doer wants to strike the generic object of espionage, that is the external security of the state. Eventual contra-revolutionary intention will take place along the crime of espionage in case, the doer fundamentally does not want his act to be aimed against the external security of the state, but anticipates, that it may do so and agrees to it.

Indirect subject of criminal protection to the crime of espionage will be in the general sense of the word the dictatorship of the working class, the direct one — the external security of the state. The object of executive activity, in which this direct object of criminal protection finds its concrete expression are informations, documents or objects, which form a state or military secret.

Because the 7 article of the small criminal code, which defines the crime of espionage, does not give any description of the terms: state and military secrets, use should be made in interpreting this regulation of the definition of the term secret accepted by the decree of October 26th, 1949 „on the protection of the state and service secrecy“. A state secret according to the decree of October 26th, 1949 are all informations, documents and other objects, which in relation to defence, security, or important economical or political interests of the Polish State or a friendly state may be accessible exclusively to persons entitled to it. The objective side of espionage consists of collecting and conveying exactly such informations, which form state or military secrets.

The problem of penalty for espionage carried out to a disadvantage of another state the author after an analysis of the regulation of the article 7 of the small criminal code and rules of the decree on the protection of the state and service secrets — solves in the following way, that espionage carried out to a disadvantage to a state on friendly terms with Poland is at the same time an act to a disadvantage to Democratic Poland and the sanction of the 7 article of the small criminal code will in this case have full application.

Assuming that a condition for the victory of socialism is a decisive suppression by the dictatorship of the working class of all signs of fight conducted against the people's state, the author postulates a severe criminal repression for the crime of espionage.

To the socialistic criminal law in its fight against espionage as its guide should be as the main purpose the protection of the socialistic state and the stabilization of peace, which secures to states of the working people further development of the socialistic building.